

EGY JEZSUITA EMLÉKEI

A KOMMUNIZMUS IDEJÉBŐL

IRTA BERNHARD
ZSIGMOND S. J.

KORDA I. K. RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA

EGY JEZSUITA EMLÉKEI

A KOMMUNIZMUS IDEJÉBŐL

IRTA

BERNHARD ZSIGMOND S. J.

BUDAPEST, 1919.
KORDA I. K. R. T. KIADÁSA

Az alábbi sorok nem tartanak igényt arra, hogy kerek kulturképet nyújtsanak a kommunista állam vallási rendelkezéseinek szomorú eredményeiről a budapesti szerzetesházakban; sőt még a saját rendházunkban átszenvedett eseményekről sem számolnak be teljesen, hisz sokszor naponként oly rohamos lefolyásúak voltak az izgalmas tények, hogy pár nap múlva nem voltam képes még a magam élményeit sem naplójegyzeteimben leszögezni. Mindazonáltal a személyes élmények közvetlenségével hatnak ezen memoárjaim, minthogy csakis oly dolgokról fogok beszélni, amelyeket vagy személyesen éltem át, vagy pedig legközvetlenebb értesítés és hivatalos közlés juttatott tudomásomra.

*

A tanácsköztársaság kikiáltásának napjai.

Március harmadik hetében már igen izgalmas volt a hangulat, egyre kormányválságról beszéltek. Mi végeztük rendes bőjti programm szerint munkáinkat, főleg a sok szentgyakorlat kötötte le a páterek idejét és erejét. Magam a hét végén az Egyetemi Nőhallgatók szentgyakorlatait akartam megkezdeni. Ugy terveztem, hogy 21-én, pénteken este lesz a bevezető-elmélkedés és

következő kedden, Gyümölcsoltó-Boldogasszony napján közös áldozással és tagfelvétellel befejezem s még aznap este megkezdhettem a Sacré Coeur-i hölgyek triduumát.

Péntek délben megerősödött a kormányválság híre. Károlyi lemondása bizonyossá vált s ezzel azt is láthattuk, hogy újból komoly, zavaros napok következnek. Este 5 órakor megtartottam a bevezető-beszédet és szentségi áldást. Hazamenet az uton értesültem, hogy a proletárdiktatúrát kikiáltották. Este már sűrű lövöldözések voltak hallhatók az utcákon s vadul száguldoztak a „tengerészek” autói. Reggelre megismétlődött az október 31.-ének forradalmi képe. Tán valamivel enyhébben, mint akkor, folytak le a reggeli órák. Nem volt annyi autószáguldozás a József-köruton, sőt egy darabig a villamosok is jártak, csak úgy 1/2 10 óra felé álltak meg. A megállapított 10 órára átmentem a Mikszáth Kálmán-térre s meglelégedésemre tapasztaltam, hogy a kb. 120 exercitáns közül mégis 70—80-an megjelentek a reggeli elmélkedésre.

Megtartottam tehát a beszédet, melynek végeztével azonban a gyülekező-terembe hívtam össze az exercitánsokat. Kijelentettem, hogy a szentgyakorlatokat nem folytathatjuk, mert annyira bizonytalan a közlekedés és közbiztonság, hogy nem veszem lelkenre a felelősséget, hogy csak egynek is baja essék, vagy a nyílt utcán kifosszák valamelyiket. A szülők is aggódnak, sokan nem is jöhettek el, s a hangulat semmi.

kép sem felel meg a szentgyakorlatok kívánatos nyugalmanak. Sajnálkozva, könnyezve mentek haza a jó leányok, de abban állapodtak meg, hogy mihelyt lehet, megtartjuk az exerciciumokat. Ha sikerül, hát a jövő héten.

A forradalmi puccs simán és gyorsan történt. Hisz jól elő volt készítve. Már november közepe táján indult meg orosz pénzen a bolsevista agitáció a „Kommunista-könyvtár“ becsempészett irataival, melyek már a mozgalom jövő vallásellenes jellegét is előre vetették. Szamuely Tibor: „M i l y e n m é l y a p a p o k z s e b e“ c. füzetével. Az ország fejetlen, forradalmi állapota, a közbiztonság hiánya, a garázda „népőrök“ és tengert nem látott „tengerészek“ terrorja mind-mind előkészítette a talajt. Főleg az agitátorok vakmerő beszédei s a V ö r ö s U j s á g izgattak erősen, hogy „darabokra kell tépni a burzsujt“. De a vérengzésre izgatástól a puccs napjaiban ügyesen tartózkodtak. Ha maga a puccs nem is volt annyira vértelen és szeplőtelen, mint az ujságokban híresztelték, mindenesetre ekkor még tartózkodott a vérengzéstől. A lopások, betörések azonban vigan folytak. A forradalomnak ezen állandó velejárója ezuttal sem maradt el. Például egy józsefvárosi hölgy panaszkodta nekem a sekrestyében, hogy a lakását kifosztották s reggel a kapitányságon jelentést tett. „Ön a 39-ik ma a kerületben,“ — mondták neki 9 óra tájban, midőn leadta panaszát, s már jött a 40-ik ugyanazon sorsu polgártársa. Hogy órát, bun-

dát leszedtek az utcám járókról, nem tartozott a ritkaságok közé. Városszerte mesélték annak a hölgynek esetét, akinek autóját megállították, finom ruhájából egy ingre vetkőztették s úgy bocsátották lakására.

Nálunk a rendházban és az Otthonban is lopkodtak egyet-mást. De hiszen az Otthonban történt nagy rombolás után ilyen csekélységek már nem is izgattak bennünket. Csak attól tartottunk, hogy megismétlődik a Pogány József által ránk uszított február 19-iki betörés. Ez a különben hírlapok révén is köztudomású dolog ilyképen ment végbe. Reggel 9 óra tájban, midőn az Otthon irodájában ép egy vidéki plébánossal az ő szervezkedési akciójárót beszélve azt a kijelentést tettem, hogy mi itt igen furcsa dolgokat helyezhetünk kilátásba, csörömpölés zaja zavart meg. Az ablakhoz sietve látom, hogy kb. 100—120 főnyi munkás-csoport az utca másik oldalán szinte rajvonalba fejlődve neki ront a Kongregáció-Otthonnak s botokkal zúzni kezdi az ablakokat. Vendégem már nem tudott a lépcsőházon lejutni, mert a felbőszített emberek berohantak az épületbe. A rendházba vezettem tehát a plébánost s magam is kalapot véve a rendházon át a Mária-utca felé kimentem az utcára. A páterek is lóttak-futottak a nagy kavarodásban. A József-utcat nagy tömeg lepte el, amely elképedve szemlélte a rombolást. „Hogy száradna el a kezük“ — szitkozódtak egyesek; „ugy kell a csuhásoknak“ — sugta egyik-másik, mire nem maradt adós az egyszerűbb asszony nép, hanem leucilis-

tázta a rombolók párthívét. A rendőrségnek semmi nyoma sem volt és sokáig telefonon sem tudtunk a szomszédságból a rendőrséggel összeköttetést kapni. Azért hát én gyalog a kapitányságra siettem, hol kerserves tolakodás után bejuthattam az illetékes tisztviselőhöz jelenteni a történeteket. Közben a telefon értesítés is megjött. Hidegen azzal vigasztaltak, hogy megtörtént az intézkedés. Azalatt az Otthonban a famunkások szakszervezetéből összevert csapat Silbermann zsidójuk vezetésével zuzott-tört mindent.

A szuterén helyiségében levő „Apostol“ nyomdában fölforgatták a betűszekrényeket, úgy hogy a rombolás után a kiszórt betűanyagban, akár a tenger fővényén, csak nehezen gázolva lehetett előbbrehatolni a szekrények romjai között. A nyomtatványokat összevissza hányták-szaggatták; az írógépet s egyéb dolgokat összetörték, a könyvkötészetben lévő Mária-szobrot lefejezték. Azután felhatoltak a kápolnába s a kereszti képeket zúzták be. Az emeleten lévő diszteremben a csillárokat leverték, a bőrbutorokat felhasították s részben megnyuzták, a székek lábait kitördelték s azzal verték cseréppé az ablakokat, a folyosók üvegajtóit, a könyvtárszekrény üvegbetétes ajtait. Az egyetemi ifjak ruháit elrabolták. Az értékes nagy antik festményeket, régi szentképeket úgy összevagdosták, hogy sem a festményeket sem a kereteket helyre állítani nem lehet.

A hivek napokig zokogva jártak megtekinteni a

pusztítás romjait. „Kik csinálták ezt?” — kérdezték. A kommunisták — volt a válasz, mire sokan azt felelték: „Most már tudom, hogy mi az a kommunizmus.” T. i. a kommunizmus 1918. december óta a kis Seidler-féle nyomdában előállított „Vörös Ujság”-jával már serény propagandát fejtett ki, de a nép még nem igen tudta, hogy mi az a kommunizmus.

Háromnegyed óra múlva szállingózott a rendőrség, amire az elvtársak alapos munkájukat elvégezve, Silbermann zsidó kommandójára elpárologtak. Később bevallották az elvtársak, hogy a székenletes vandalizmust parancsra teljesítették, mert különben a napi 30 korona munkanélküli segélydíjat megvonták volna tőlük. Pogány elvtárs haragja ezzel egyenlőre megelégedett s nem vette komolyan azt a fültanu által tudomásomra jutott fenyegető kijelentését, hogy: „Levegőbe fogom röpiteni az egész bandát!”

Ilyen előzmények a kommunizmus formális uralomra jutásával nem sok vigasztalót nyújtottak a proletárdiktatura kikiáltása utánra.

Mint hogy március 24-én rendesebb lett a város képe s a forgalom is helyre állt, Gyümölcsoltó-ünnepének délutánján megkezdtem a hölgyek szentgyakorlatait. Ezek zavartalanul folytak le, csak sok aggódó panaszt kellett hallanom, hogy a szakszervezetekbe iratkozásra kényszerítették az embereket, s hogy az apácákat megkezdtek a kórházakban molesztálni.

A Szent-István-kórházban már régen összepakol-

tak az apácák s midőn egy izben beteg gyónógyermekemet mentem oda meggyóntatni, szemtanuja voltam a levertségnek, amely a betegek között uralkodott. Láttam a szegény nővéreket, amint szerény kis holmijukat összecsomagolták, hogy utra készen álljanak. A főnöknőjük már nem volt ott, mert a felizgatott szakszervezeti alkalmazottak mellett nem volt biztonságos az ottléte. Megható naiv kis esetre is emlékezem. Amint távozni készülök a kórházból, az egyik nővér egy pár darab megtakarított mosószappanjukat és gyufaskatulyájukat nyomta a kezembe, hogy szegény papoknak adjam majd a nyomoruságos időben.

Az ilyenféle előkészületek a szerzetesházak elhagyására mindenütt folyamatban voltak. A szentgyakorlatok közben otthon magam is folyton pakkoltam úgy egyesületi, mint magánirataimat, melyeket jó lelkek magánlakásaikba vittek megőrzés végett. Kongreganistáink szüntelenül rendházunkba jártak s ugyanazzal a buzgalommal, amellyel az októberi forradalomkor tették, világi ruhákat hoztak számunkra, hogy szükség esetén gyorsan átöltözködhessünk és menekülhessünk.

Megható volt a hívőknek áldozatkészsége, mellyel lakásaikat a pátereknek felajánlották, pedig ez a menedékhelynyújtás nem volt veszélytelen rájuk nézve, mert házkutatásnak, sőt letartóztatásnak tették ki vele magukat. Az ifjak kongregációjából többen állandóan közelünkben tartózkodtak. Már a Károlyi-forradalom

alatt is a „Népőrség“ szerepét vállalták házuk és templomunk oltalmára, eleinte fegyverrel, később mikor a fegyverviselés meg volt tiltva, fegyver nélkül. Most a kommunizmus alatt a szigorú fegyverviselési tilalom miatt puska nélkül ugyan, de állandóan őrizték a házat. Éjjel-nappal közelünkben voltak; éjjel virrasztottak, hogy hirtelen megtámadtatás esetén felkeltsenek bennünket. Nemcsak a rendházban volt folytonos csomagolás, hanem a kongregációs-házban is. Jó lelkék elhurcolták ugyszólván az összes irodákat: a „Mária kongregáció“, „Magyar kultúra“ és „Szív“ szerkesztőségeit, a „Kivé“-nek diapozitív gyűjteményeit és filmjeit, a kongregációk könyvtárait s a „Jézus-Szive-Szövetség“ holmijait. Ámbár a detektívek folyton jártak a ház körül s a könyveket cipelő diákokat faggatták, hogy mit és hova visznek, de azért a derék fiúk nagyon serénykedtek s nem egyszer futásnak eredtek zsákmányaikkal.

Az eddig előttünk annyira ismeretlen detektív branzszal találkozásra a pátereknek is kezdett alkalmuk nyílani. Március 24-én pl. P. Jámbornak Soroksárra kellett mennie, hol régóta tervbevett népmissziót szándékozott tartani. A Mária-utcai rendházból kis kézításkájával kezében kiment a Kálvin-térre, a villamos megállóhoz, ahol vagy hat vörös őr ácsorgott. A páter gyanutlanul odalépett egy horihorgas őrhöz és megkérdezte, hogyan jut ki az ember Soroksárra? Barátságos választ kapott. Nemsokára észrevette, hogy

egy civil elvtárs is a hosszú órhöz fordul. Ugy tűnt fel a páternek, hogy róla beszélnek. Felszáll a villamosra, négy vörös ór is vele tart. Még nem akarta elhinni, hogy ezek az ő testőrei lesznek. Mikor a Közvágóhid pénztáránál megváltja a jegyet a soroksári villamosra, azt veszi észre, hogy a hosszú ór egy alacsony vágóhídi órnek mond valamit. Most már az alacsony ór jön a páterhez és dadogva, izgatottan mondja, ez lehetett az első esete, hogy papot kell előállítania: „A rekviráló bizottság nevében felszólítom, kövessen az órszobába.“ — „Helyes.“ — A szuronyos ór elől, P. Jám bor havellokban, pléddel, bőrönddel utána, mögötte meg vagy tíz vörös ór szuronytszegezve. No ilyet se evett még. Az órszobában megtudta, hogy a bőrönd tartalma érdekli az elvtársakat. Egy pár száz missziós emléklapot nyom a kezükbe. A vörösek olvassák: „Lát az Isten, ne feledj!“ „Abban mi van?“ kérdik a táska egyik csomagjáról. „Kegytárgyak“ — és megmutatja nekik az érme-
ket, képeket. Kihuzza a nagyszemű olvasókat s eléjük tartja. Többet nem kívántak látni. „Mondják meg uraim, tulajdonképen mit keresnek?“ — „Aranyakat“. — „No akkor jó helyen tapogatódnak; én szegény szerzetes vagyok. De őszintén szólva, az ilyen vizsgálat meglehetősen kellemetlenül érint engemet.“ „Kérem ft. úr — szolt a hosszú ór — a rendház ajtajától két de-
tektív kísérté Önt a Kálvin-térig és minekünk kötelességünk volt ezt megtenni.“ „Rendben van. Ez után is jól vigyázzanak a papokra, mert azok nagyon vesze-

delmes emberek. “ „Mehetek?“ — „Igen.“ — „Magamat ajánlom.“ — „Alászolgája.“ — Mi tehát ártalmatlan s a kommunizálók vágyait, vérmes reményeit ugyancsak ki nem elégítő dolgokat vittünk ki a házunkból.

Hasonló módon folyt a hurcolkodás a környékünkön levő zárdákban is.

Alig jutott hatalomra a tanácsköztársaság, a „világmegváltó új rend“, „a burzsoá állam keményöklű, kérlelhetetlen kiirtója“, azonnal elveinek megfelelő rendeleteket és utasításokat kezdett kiadni. Tudvalevőleg csakhamar márc. 26-án kommunizálták a házakat. Még mielőtt a likvidálás alá került a rendházunk, már tapasztalhattuk a házak kommunizálásának kellemes voltát a Kongregáció-Otthanban. Szombaton, 29-én, nagy lármával berontott egy tömeg a kongregációs házba. A szabók szakszervezete valóságos zsidó vezetőik élén rohant be az épületbe s az első emeleten elkommunizálta a legszebb termeket. Betelepedtek a gyűlés-helyiségekbe, felütötték irodájukat a régi titkári szobában, a kongregációkat pedig irgalmatlanul kiszorították a saját helyükről. Délben, míg ebédelni mentek az Otthonfoglaló elvtársak, P. Rektor, az összes páter s a házi szolgák átmentünk a kongregációs-házba s igyekeztünk a lefoglalt helyiségekből legalább néhány jobb butordarabot s a nagyterem székeit a rendházba cipelni, hogy legalább valamit megmentünk. Délután nagy haraggal vették észre a hiányokat azok, akik hamar megtanulták a jelszót, hogy „minden

a mienk“, vagyis a „közvagyonná“ nyilvánított dolgokhoz a tulajdonosnak már semmi köze nem lehet. Főleg a zongorát követelték a legerélyesebben, minthogy koncerteket akartak rendezni a nagyteremben. Később szorgalmasan szórakoztak is; táncestélyeket tartottak még nagycsütörtökön is azon a helyen, ahol máskor a Szüzanya dicsérete és vallásos eszmék fejtegetése volt tárgysoron. A nagyhéten rendezték „legsikerültebb mulatságaikat.“

Az Otthonban lakó egyetemi hallgatókat is kiszorították a tágas helyiségből és a kis szobákba zsufolták össze őket. Mivel a megrémült ifjak gyorsan „proletár diákok otthonának“ keresztelték el az internátusi részt, végre megtürték őket lakásaikban. Ezuttal a fenyegetőző elvtársak a kongregációs kápolnát még érintetlenül hagyták, úgy hogy régi szokásom szerint tovább is misézhettem benne. Csakhamar azonban zárt ajtók mögött, csengetés nélkül tartottam ott a szentmisét, hogy az elvtársakat ne izgassa az istentisztelet. Most nem zúzták össze a keresztuti képeket, mint a Károlyi-forradalom alatt, de a zárt ajtók mögött elmélkedhettem Erdélyi Mór népbiztos hazug szavalata fölött: „Senkit meggyőződéseért üldözni nem fognak.“ Hármat se fordult a föld tengelye körül, hogy rájuk ne olvashattuk volna: Hazudnak rendületlenül!

Az első vallásellenes intézkedések.

A vallásellenes intézkedések csakhamar megkezdődtek. A Vörö s Ujs á g, a Né p s z a v a és az agitátorok beszédjei csakhamar beharangoztak a rendeleteknek. Ámbár biztos forrásból tudom, hogy a templomok fölösleges voltát emlegették s arról szavaltak, hogy színházzá és mozivá kell a templomokat változtatni, átalakítani, később rút hazugsággal tagadták, hogy ilyen szándék foglalkoztatta volna a kommunista-vezetőséget. Tagadták akkor, amikor észrevették, hogy a legelső kísérletük a templomok ellen csütörtököt mondott. Ugyanis március 29-én megtiltottak az ellenforradalomra izgatás veszélyének ürügye alatt mindennemű összejövetelt; sőt délben, ebéd alatt egy ismerős pap bejött hozzánk a refektóriumba s közölte velünk azt a rendeletet, hogy másnapra, vasárnapra a prédikációt is betiltották a templomokban.

Ennek az intézkedésnek meglepő hatása lett. Március 30-án tényleg hallgattak a szószéken a papok; de ez a hallgatás mindennél hangosabban beszélt. Azt mondják, hogy soha annyi ember nem özlönlött Budapest templomaiba, mint ezen a vasárnapon. Ezen prédikálási tilalomnak volt a következménye az is, hogy az egyetemi nőhallgatók elmaradt lelkigyakorlatairól melyeket 29-én akartunk újból megkísérteni, végre le kellett mondanunk. Ugyanis 29-én, szombaton, megint összejöttek e célból kongreganistáim. De ez alkalom-

ma is ki kellett jelentenem, hogy a körülmények nem engedik a szentgyakorlatok megtartását, sőt be vannak tiltva a kongregációs gyűlések is. Szinte megkövülve álltak körül. Szótlanul sokáig zokogtak. S midőn nem volt mivel vigasztalni őket, ők pedig csak egyre sirtak s ahányszor kezükbe temetett könnyes tekintetüket fel-emelkedve hasztalan erőlködtek megszólalni, a szó csak elakadt az ajkukon, — végre azt mondtam nekik: Quid statis hic otiosae? — mit álltok itt tétlenül? Amire ők még jobban zokogva, csak annyit nyögdicséltek: „Nem tudunk innen elmenni.“ Annyira szerették a kongregációt. Megigérttem nekik, hogy következő vasárnap, ünnepélyesség nélkül, szinte titokban tartjuk meg azt, amit szentgyakorlatok végeztével szándékoztunk tenni, t. i. felavatom az új tagokat. Azután megállapodtunk abban, hogy a közös-áldozásainkat ezentul valamelyik plébánia-templomban fogjuk megtartani, amely távolabb van a mi házunktól. A kongregációs-gyűlések helyett pedig majd itt, majd ott, családoknál találkozunk kisebb csoportokban s végezzük el az ájtatosságot 8-an, 10-en, kis lelkiolvasmány kíséretében. Az összejövetel mindig barátságos zsúr jellegét viselje magán s feltűnés nélkül történjék. A terv a legkritikusabb hetekben is valóra vált s a testvéri érzület, meg a kongreganista-szellem fennmaradását biztosította a tagokban.

Ily hangulatban telt el a szombat este. Hazaérve sok apró-cseprő dolog foglalkoztatott a házban s így

csak nehezen tudtam időt szakítani, hogy egy reám várakozó fiatalembert meghallgassak. Végre vacsoratájban bejött a szobámba az illető ismeretlen, átnyújtja igazoló iratait, — jellemző, hogy nem valami burzsoa, hanem munkás volt — amely személyazonosságát és kivoltát is bizonyította, azután előadta tervét, mely őt hozzám vezette. Az a hír, hogy a kommunisták már az Isten-házához akarnak nyulni, a végső elszántságra ragadta őt s jellemző arra, hogy mennyire fájt a népnek az Egyház s a templomok ellen készülődő merénylet. „Én künn voltam a fronton, ott nem tudtam, hogy miért kellett embert ölnöm s esetleg miért halok meg, de most kész vagyok meghalni s kész vagyok a templom védelmére az istentelenek ellen fegyvert ragadni. Meg akarom szervezni a templomok védelmére elszánt embereket; mi ideállunk kézigránátokkal s ha a templom megszenteltelenítésére mernek közeledni a vörösök, közéjük dobjuk a gránátot s inkább légberöpitjük a templomot is, de meggyalázni nem hagyjuk.“ Igyekeztem higgadt, nyugodt hangon lecsillapítani felizgatott kedélyét s kijelentettem, hogy ilyen irányu szervezkedésről mi nem akarunk tudni.

A nevezetes utolsó vasárnap március havában ránk virradt. Délelőtt a Sacré Coeurben megtartottam a beigért tagfelvételt, azután hazamentem. Templomunk előtt nagy csoportokba verődtek össze a férfiak s láttam, amint a vörös örök nyugtalanul futkosnak körülöttük, csitítván őket, hogy ne izgassák az embereket.

Nem izgattak azok senkit, csak jajgattak, hogy már a templomban sem szabad a vallást szabadon gyakorolni. A nagy tömeg láttára megszeppent wörösök kérék a férfiakat, hogy oszoljanak el s ne keltsenek fel-tűnést. Minthogy oly sok nép özönlött e napon a templomunkba, a sarkon álló zsidó detektívek csodálkozva sügtak össze: „Nű, mennyi katolikus van s hogy ragaszkodnak a templomhoz“.

Délután az áldáson leirhatatlan volt a hívők meghatottsága. A prédikáció természetesen elmaradt. Csak letenye volt. A nép végigzokogta a letenyét s mikor az Oltáriszentséget elhelyezte a pap a szentségházba, az egész templomban csak fuldokló sirást lehetett hallani. A nép között az a túlzott aggodalom jutott kifejezésre, hogy talán még a templomokat is bezárják s egyszerűbb nénikék sirva kérdezték, lesz-e még mise e templomban?

A hívők demonstratív ragaszkodásának kell be-tudni azt, hogy másnap nem merték közzétenni a szer-zetések eltörléséről szóló rendeletet, amely azonban már szombaton alá volt írva s hétfőn lett volna közzé-teendő, amint az teljesen biztos forrásból tudomá-sunkra jutott.

Minthogy annyira bizonytalan volt a maradásunk, hétfőn reggel a rendház kápolnájából és a kongregá-ció's kápolnából levittem az Oltáriszentséget a tem-plomba, magunk pedig megállapodtunk arra nézve, hogy kiüzetés esetén kiki melyik családhoz fog men-

külni. Ugyancsak ezen a napon főtisztelendő P. Provinciális elhatározta, hogy Fáberhez megy tudakozódni, hogy mi szándéka van velünk. Engem, mint titkáriját magával vitt. F á b e r ekkor még a parlament épületében tartotta hivatalát. A titkári szobában egy fiatal vörös kereken elutasított azzal, hogy Fáber ma senkit sem fogad.

Ezzel hát hazamentünk. Aznap délben voltunk utoljára kötelező komunitásban együtt ebéden valamennyien, bár később még jóideig többen visszajártunk ebédre és vacsorára, miközben a portán egy-egy kongreganista ifju órszemként vigyázott. Este már kiki azon családhoz tért, amely számára ki volt jelölve, minthogy délután híresztelték, hogy este megtámadják a rendházat. S a hír nem látszott valószínűtlennek. Ugyanekkor kaptunk mindannyian „litterae patentes“-t — nyílt hivatalos levelet a szétszórás esetére: „...mitto P. N. N. in dispersionem, — ... N. N. pátert a szétszórásba küldöm“. Volt ebben valami megható. A szent engedelmesség, mely máskor X. rendházba, V. városba rendelt, most küld: a számkivetésbe! Tehát megszenteli s a fogadalom dicsfényét önti a kényszer által ránk erőszakolt távozásra e szentelt falak közül.

Estefelé tehát kivonultam a rendházból. Alig voltam egy órát új helyemen, amit természetesen titokban akartam tartatni, máris kopogtatnak s jelezték, hogy keresnek. Egy küldönc jött, aki a rendház portáján kinyomozta lakásomat s így szólt: „N. N. zárda főnök-

nője térdenállva kéri a főtisztelendő Patert, hogy rögtön jöjjön, mert nagy bajban vannak." Civilben megindultam az illető zárda felé, gyanítván, hogy most ez van a soron. Tudniillik több helyről kaptam már értesítést, hogy az apácákat felszólították egy nyilatkozat aláírására, amelyben kijelentik, hogy magukat nem tekintik szerzetesnőknek, világiakká lesznek s a tanácsköztársaság szolgálatába állnak. Nem volt ez más, mint a március 30-án megjelent (a Forradalmi Kormányzótanács által március 29-én hozott) rendeletnek végrehajtása, amely rendelet a nevelési és oktatási intézeteket köztulajdonba vette s kimondotta, hogy az intézetek alkalmazottait a tanácsköztársaság szolgálatába veszi át; „a z e g y h á z i s z e m é l y e k e t (papokat, szerzeteseket, apácákat) azonban csak akkor, h a v i l á g i s z e m é l y e k k é l e s z n e k". (NB. a rendelet maga huzza alá e szavakat, nem én.) Most is egy zárda tagjait szólították fel, hogy 24 órán belül írják alá ezt a kilépési nyilatkozatot.

Megérkeztem. Az egész zárda összefutott s nagy aggodalommal vetették fel a kérdést, hogy mit tartsanak arról a formuláról, melyet eléjük terjesztettek. Vigasztaltam az apácákat s megmagyaráztam, hogy mit szabad s mit nem szabad nyugodt lelkiismerettel tenniök. Apáthy elvtárs, aki náluk járt, elmagyarázta nekik, hogy mi minden jóban, fizetésben, szabadságban stb. fogja őket részesíteni a tanácsköztársaság, ha leteszik a fátyolt és elhagyják a szerzetet; viszont fe-

nyezetésekkel rémitette szegényeket az esetre, ha megtagadják az aláírást. Hogy az utcára dobják ki őket, hogy éhen vesznek, mert még élelmiszerjegyet sem fog-nak kapni stb., volt a fenyegetések veleje. Persze az izgatott nép még rémhíreket is hordott a kolostorok portájára, s míg a hivatalos kiküldöttek a férjhezmeneteli szabadságot emlegették és a szabad szerelemről szóló tanukkal botránkoztatták a nővéreket, addig az ideges hirhordó asszonyok még azzal is rémitette őket, hogy a nők kommunizálásakor az apácákat sem veszik ki, hogy a vörös katonák a börtönben megbecs-telenítik a nőket s ez a gyalázat reájuk is vár. Képzelt-hető, hogy mennyi lelki gyötrelmet zudított mindez a szegényekre. Ilyen kellemetlenség a legkülönbébb va-riációban minden zárdában megismétlődött s találkoztam oly apácával is, aki a rémület és sok izgalom ha-tása alatt megőrült.

Elvégezvén itt a teendőimet, vendéglátóimhoz tértem, mindjárt első nap zavarva a házi rendet, mert nem voltam otthon vacsora idején. A következő napokban még a Kongregáció-Otthonba mentem mi-sézni. Természetesen civilruhában jártam kerülő-uton. Minthogy az Otthon portása a mi emberünk volt: egy kongreganista, aki a háború alatt, mint sebesült, hadi-kórházunkban időzött s akit a vörösök kapusi minő-ségben meghagytak, zavartalanul nyitott mindig ka-put. Azután körülkerülve, az épület azon részén át ahol a „Szív“ leányai laknak, mentem a kápolnába.

Ennek rendes főbejárata zárva volt. A „Sziv“ leányai s néhány náluk világi ruhában lappangó apáca lakott itt az Otthonban s örültek, hogy legalább mise volt még számukra.

A következő napok jórészt abban teltek el, hogy különféle zárdákba hívtak tanácsért kritikus helyzetükben. Az iskolában kegyetlen lett a helyzetük. „Az acélpöröly rácsapott a felekezeti oktatásra is“, — írta az Uj Korszak márc. 31-én; néhány nap múlva pedig Dienes elvtárs az új iskolavezetőknek meghagyta, mi „a legnagyobb feladatuk“. Az, „hogya szakmai tanítást egyelőre háttérbe szorítva, a gyermeklelkeket előkészítsék az új világ számára“, „az új világnézet beidegzése legyen az első feladat“. Persze hogy az apácákra nézve a legkinosabb lelki tortura voltak az ilyen utasítások.

Április 4-én, a hónap első péntekén ft. P. Provinciálissal ismét elmentünk Fáberhez. Furcsa benyomást keltett a magyar parlament előkelő helyiségeiben az az új, szokatlan személyzet s annak kevésbé odaillő viselkedése. A titkári szobában ugyanaz a fiatal ember fogadott, aki hétfőn is ott volt s akinek proletárműveltsége abban kulminálódott, hogy azalatt, míg velünk beszélt, felállt, miközben öklével szorgalmasan gyurta az asztalt. Miután leadtuk névjegyünket, egy másik elvtársnak odanyújtotta azokat, mert ő a nevek után az S. J.-t nem értette. Az az elvtárs felfogta, hogy a jezsuita tartományfőnök áll titkárával előtte. Valami borzalmas

archifejezéssel olvasta a névjegyeket s talán oly gondolatok és érzelmek járták át, mint a jóképű burzsoát, ha Lenin-fiukkal találkozott. Fáber éppen vidéki direktoriumokkal tárgyalt, azért ismét vonakodott jezsuitákkal találkozni s helyette Apáthy fogadott bennünket. Amig reá kellett várakoznunk, a művelt fiatal titkár gyűrte a Népszavát s igyekezett tekinélyesen viselkedni, felállt s öklével az asztalra támaszkodva, derekát csavarva érzelmi újdonságokat telefonált valami proletárleánynak. Ezen telefonkezelés szemlélete szórakoztatott addig, míg Apáthyra várakoztunk. Végre megjelent s „elvtárs“ néven szólítva hívott magához. P. Provinciális röviden csak annyit kérdezett, hogy készül-e ellenünk valami különös eljárás, mert a történelem tanusága szerint az ilyen forrongó időkben a mi rendünkkel szemben kivételes kiméletes elbánást szoktak tanusítani. Mi semmi kegyet nem kérünk, csak tudni akarjuk, számíthatunk-e annyi humanizmusra, hogy az előljáró alattvalóinak személybiztonságáról gondoskodhassék.

Apáthy nagyon szívesen beszélt, mint másutt is szokta tenni, s rendkívül magasztalta a szerzeteseket, akik a legtökéletesebb kommunizmusban élnek, dicseríte az apácák működését is a kórházakban. Érdekes volt az a vallomása, hogy a betegápoló-apácák, akik a legpontosabban teljesítik a szolgálatukat, csak azért kergettetnek ki a kórházakból, mert a harctérről hazajövő kéteshírű — amint Apáthy maga mondta — pro-

letár ápolónőket akarja a tanácsköztársaság a kórházakban alkalmazni. Ezért kellett tehát az apácáknak az utcára kerülniök.

Apáthy kijelentései ugyan megnyugtatók voltak azzal a privátértésünkkel szemben, hogy Fáber saját szava szerint „külön csemeget készít a jezsuitáknak“, mégis nem valami nagy megnyugvással töltött el bennünket. Mikor a folyosón lementünk, azt mondtam P. Provincialisnak: „Experto crede Ruperto“. Mert hát más kolostorokból is hallottam, hogy Apáthy ilyen szép szavakkal tudta a szerzeteseket kifizetni. Nemsokára volt is alkalmunk meggyőződni arról, hogy milyen humanusan is szándékozik velünk elbánni a proletárdiktatura.

Ezen napokban egy világi pappal a Vikárius Prelátushoz mentem, hogy az Egyház jelen helyzetéről értekezzünk. Felkértem, hogy templomunkat az esetre, ha a Társaság tagjai ott tovább nem működhetnek, az egyházmegye használatba vegye át olyképen, hogy 3 világi papot s ameddig lehet, mellettük néhány pátert, mint segédlelkészeket rendeljen ki a templom pasztorálására. A Prelátus úr szívesen beleegyezett e tervbe s ily módon lehetővé tette a templomnak megmentését. Együttal hat papot megbízott azzal, hogy hetenként vele az egyházi teendőkről értekezzenek, — kiki bizonyos ügykörben. Ezek között a szerzetesek ügykörével engem bízott meg. Így aztán elég betekintésem volt abba a sok keserűségbe és szenvedésbe,

amibe a tanácsköztársaság a szerzetesházakat Budapesten döntötte. Rögtön kiállította a Prelátus úr a templomunk adminisztrációjával megbízottak számára a kinevezést, úgy hogy szükség esetén ezzel, mint hivatalos okirattal felvértetve fogadhattam a hivatalos likvidátorokat. Ezek azonban csak egyre vártak magukra. Szinte kínos volt a bizonytalanság s nem tudtuk mire magyarázni, hogy mi hozzánk még egyre nem jönnek, noha az apácázárdákban már serényen hozzáláttak a munkájukhoz.

Feketevasárnap. Az első elfogatások.

Április 6-án, a hó első vasárnapján, a belvárosi templomban tartottam az egyetemi kongregációmmal a közös-áldozást, — minden feltűnés nélkül. Aznap nem is mentem be a rendházba ebédelni. Breváriuszmozva mit sem sejtek délután, amikor megint keresnek. Két skolasztikusunk állít be hozzám, hogy jöjjenek haza, mert P. Provinciális sürgősen behivat. P. Rektorunkat elfogták s nekem kell helyébe lépni.

Siettem haza s megtudtam, hogy P. Rektor prédikált délelőtt a templomban, mert a prédikálási tilalom már fel volt függesztve; azonban zsidó detektívek hallgatták beszédét s utána a templom előtt összebujtak. — mint azt szemtanu barátomtól tudom, — tanácskoztak, sugdoztak, hogy mit tegyenek a szónokkal. Ebéd után 2 órakor már megjelentek P. Rektor szobáján és

azon hazug ürügy alatt, hogy ebéd előtti beszédjében a tanácsköztársaságra sérelmes kijelentéseket tett, le-tartóztatták a tanácsköztársaság nevében.

P. Bús barátai nagy megdöbbenéssel vették a le-tartóztatás hírét és megható részvétellel igyekeztek fog-ságában rögtön enyhülést szerezni neki. Ruhát vittek ki, élelmiszert és valami pokrócot, hogy éjjelre némi-kép enyhítsék kényelmetlen új lakásviszonyait.

Másnap reggel, 7-én P. Provinciális elutazott s így nemcsak a házért, hanem az egész rendtartománnyal szemben is a felelősség reám hárult.

Mindjárt reggel ismerős révén tudakozódtam a rendőrkapitányságon P. Bús sorsa felől, akivel a kö-vetkező dolgok történtek: Elfogatása után hosszas ki-hallgatásban faggatták őt prédikációjának tartalmá felől. Többször fel kellett neki mondani a beszédje gondolatmenetét s gáncsokodtak, hogy ezt vagy azt mily szavakkal mondta, minő kifejezéseket használt. A páter ismételten magyarázta nekik a prédikációt, közben visszautasítva a hazug rágalmat, amelyet az egyik detektív ellene emelt, oly dolgot állítva, amit ő beszédjében nem mondott. A hamis tanu szembesítés után állítása valótlanságát be is vallotta. De azért a pátert nem bocsátották szabadon, bár elég jó indulat-tal nem a legrosszabb börtönhelyiségbe vetették, ha-nem a detektívek szobájába vitték.

Késő este volt már s kimerülten gubbasztott a pá-ter egy sarokban. Gyér világítás mellett a detektívek

zajosan ki-bejártak, úgy hogy a páternek az éjszaka nem igen volt pihenése. Éjfél tájban egy csoport ember jön be megint a szobába és egy másik sarokban helyezkedik el. P. Bús, aki a pokrócába burkolva szeretett volna kissé pihenni, hallja, amint a detektívek az új jövevényeket kérdezik: „Hát ki maradt ott a plébánián?” A felelet hangzik: „P. Lacika”. Erre P. Bús fölteni kezd. Hiszen ezek is a mi embereink közül valók — gondolja magában. Amint az új foglyok beszélnek, a hangjáról megismeri a kapornoki plébánost, P. Takácsot. Föltápaszkodik a sarokból: „Maga is itt van? hát maga is itt van?” — De az nem ismer rá a gyenge világításban: „Kicsoda maga, én nem ismerem önt!” tiltakozik a plébános a Markó-utcai vendég ismeretése ellen. P. Bús elneveti magát: „Mit nem ismer engem?” Erre aztán a plébános mégis csak felismerte egykori Provinciálisát. P. Bús hamarosan megtudta, hogy a kapornoki ház papjai: a házfőnök, a plébános, a káplán, a kisegítő lelkész és egy esetlegesen, betegsége után ott üdülő skolasztikusunk jöttek detektívek kíséretében társul szegődni hozzá e szokatlan lakásba.

Amint a detektívek észrevették, hogy a páterek, mint egy rend tagjai ismerik egymást, hamarosan szétválasztották őket, hogy ne beszélhessenek egymással.

Másnap reggel történt kihallgatásuk eredménye az lett, hogy először a szegény skolasztikust, akire nevetséges lett volna valamit ráfogni, engedték szabadon;

azután a kapornoki Superiort, aki svájci állampolgár lévén, nem eshetett önkényüknek annyira áldozatul, végül pedig P. Búst is szabadon engedték. De a plébánost, a káplánját és a harmadik pátert, azon a cimen, hogy a szószéken és a gyóntatószékben az embereket a kommunizmus ellen izgatják, még hathétig fogvartartották. A gyűjtőfogházba vitték őket, ahol egy ideig szigorúan szeparálták; csak később lehetett nekik egymással és egyéb politikai foglyokkal érintkezni. Együtt voltak Mikes szombathelyi püspök, Simonyi-Semadam, idősb és ifj. Liebner stb. Hiszen az urak kongregációjának egész volt magisztrátusa idővel odakerült. Ugy hogy mikor egy mágnással találkoztam a Kossuth Lajos-utcában, az azt mondta: „Páter, szégyelem magam, hogy minden becsületes ember közülünk már ott van, csak még én vagyok kinn“.

Azokkal a páterekkel, akik kiszabadultak, ebédem találkoztam. Nagy volt a viszontlátás öröme és sok humoros megjegyzés fűszerezte beszélgetésünket, hisz már külsőnk is eléggé komikus látvánnyá tette a társaságot. A kapornokiak elmondták, hogy ép a hó első pénteken vacsoránál lepték meg őket a vörösök s Nagy-Kanizsára toloncolák el őket, onnét pedig tovább kísérték, úgy hogy vasárnap reggelre értek Pestre.

Elképzeltető, hogy az ily előzmények után a budapesti rendháznak tagjai már napközben sem tudtak nyugodtan dolgozni s azokat, akiket lelkipásztori teendők nem kötöttek feltétlenül Budapesthez, elküldték a

városból. Maga P. Bús is egy közeli helységbe távozott ismerősökhöz, majd pedig Egerbe ment lelkigyakorlatokat tartani. Akik itt maradtunk, végeztük a rendes lelkipásztori munkát s vártuk, hogy mikor kerül ránk a likvidálás.

A nagyhét.

Virágvasárnap erősen folytak a toborzások, — mert a szervezett munkásságból szedett **V ö r ö s H a d s e r e g** a teljes ellátás, havi 450 K fizetés, minden családtag után 50—50 K családi pótlék dacára sem vonzott eléggé. Azért rendeztek „példátlan“ toborzó ünnepélyt. A látványosságra ugyan kapható volt a tömeg, a „millió plakát, millió röpirat, a szó, az írás, az ecset, a szinpad ennek a legszentebb célnak szolgálatában“ (Népszava) magára vonta a figyelmet, de **B ő a V ö r ö s b e!** mégis vonakodtak az emberek. Az erőszakos toborzás miatt lebeszéltek, hogy a Szent István-kórházba kimenjek egy beteghez, mert a Népliget felé a férfiakat sűrűn elcsípték a toborzók. Semmi hajlandóságom sem lévén a vörös hadseregben szolgálni, távol kellett magamat tartani a Népliget tájékától. Annyira ment az erőszakos toborzás a vérbeli kommunisták részéről, hogy a **N é p s z a v á - b a n** hatalmas betűkkel tiltakozást kellett leadniuk: „A Vörös Hadseregbe toborozni csak az arra illetékes tényezőknek szabad. Forradalmi törvényszék elé kerülnek, akik önhatalmúan toboroznak“.

A következő napokban a lakásbizottság látogatta meg a rendházat. A páterek közös olvasószobájába mindenáron egy családot akartak betelepíteni; hiába magyaráztuk, hogy a rendházban pápai klauzura van, ahová nők nem léphetnek. Csak nagy nehezen lehetett az illetékes hatóságoknál ezt a beköltözködést megakadályozni. Ekkor t. i. még nem dolgozott a lakásbizottság olyan terrorral, mint a későbbi hónapokban, bár kezdettől fogva elég kellemetlenséget okozott város-szerthe „a lakásügy gyökeres rendezése”, Vágó és Számuely ezen első erőpróbája.

A nagyhét folyamán a különféle apácaintézetekben nőttön-nőtt a zavar s az izgatottság, mert a szerzetesekre szóló rendeletet egyre erélyesebben kezdték végrehajtani. Ezért a Vikárius Prelátus úr óméltósága összehívatta nagycsüörtök délutánján az Angolkisasszonyok zárdájába az összes Budapesten levő szerzetesnők főnöknőit, hogy egy konferencián tájékoztassam őket az egyházjog alapján teendőkre nézve a szétszóratusuk esetén.

Kijelentettem tehát a főnöknőknek a régebbi szerzetes-üldözések és szétszóratusok esetére kiadott pápai dekrétumok és instrukciók alapján, hogy mihez kell tartaniok magukat, úgy a fogadalmakra, mint az egyéb szerzetesi kötelességeikre nézve.

Érdekes volt a főnöknők e gyűlésének képe, mert a legtöbben már nem jelenhettek meg szerzetesi ruhájukban, hanem a legkülönbélebb kosztümökben, ha-

marosan barátainóiktól, jó hívektől kapott, rájuk nem szabott öltözetekben. A hangulat a szomorú körülmények ellenére is komikus és kedélyes volt; még a kisírt szeműek is jót nevettek a furcsa találkozásnak.

Az expozém végén diszkuszió volt. A jelenvoltak kételyeikben kérdést intéztek, valamint referáltak, hogy mikép folyt le egyes helyeken a likvidálás vagy a szétszórás. Sok eset közül egy éténken megmaradt az emlékezetemben.

Egyik szerzetesházban már ekkor megtörtént, hogy feltett kalappal bementek a kápolnába a munkástanács kiküldöttei s követelték, hogy a Szentség-házat nyissa ki a házfőnök, aki nem lévén pap, természetesen ezt nem tehette. Durván rárivalt az elvtárs: „Ha nem nyitja ki, majd én kinyitom és kidobom onnan azt a vackot” — értve a legméltóságosabb Oltáriszentséget. Erre elhívták a legközelebbi plébánia káplánját, hogy vigye el a legm. Oltáriszentséget. Amellett, hogy ily dolgok is előfordultak, fennen hangoztatta a tanácsköztársaság, hogy a vallást nem bántja és senkinek a vallásos érzületét sérteni nem engedi.

Másnap, nagypénteken nyilvánossá lett a rendelet, amelyet a papoknak husvétvasárnap és a rákövetkező vasárnapon a szószékről fel kellett olvasni, hogy t. i. a tanácsköztársaság a vallást tiszteletben tartja. A felámadási körmenetet nagyszombaton még meg tudtuk tartani a hívek nagy örömére. Igen sok nép vett részt. Sajátságos érzéssel vonultunk fel a Horánszky-utcán

hol a feldult, lefoglalt Kongregációs-házon piszkos vörös zászló lengett, ablakaiból gyertyafény nem sugárzott. Az elkommunizálók föltett kalappal nézték a szentségi körmenetet. A Sándor-utcán is egy autóban terpeszkedett két vörös föltett kalappal, s megjegyzéseket tett ránk, a „csuhásokra“. Zavargás azonban nem volt. De másnap, husvétnapján már délben zaklattak bennünket, hogy miért nem olvastuk fel a vallásszabadságról szóló rendeletet. Csak nagynehezen nyugodtak bele abba, hogy hisz nálunk nagy ünnepeken csak este van prédikáció.

Este felolvasták hát a szósze­kről s néhány magyarázó megjegyzéssel kísérték a rendeletet, mely a vallás szabadságát biztosítja. A „vallás magánügy“ hamis fráziséval a vallásos élet megnyilvánulását s az Egyház évezre­des jogait lábbal tiporja a szovjet. Nevetségessebbnek és hazugabbnak nem dokumentálhatta magát jobban, mint ezzel a rendeletével, melynek felolvasását — a szabadság dicsősé­gére — a kiküldött munkástanácsi tagok és detektívek, mint a papság mellé állított „fogdmeg“-ek lesték a templomok szószekei alatt. Persze a Népszavának „Amikor a pap áprilist jár“ gúnycik­ke mindjárt illusztrálta a lelkiismeretszabadság tiszteletben tartását. Hogy a kommunisták cselekedetei egyáltalában mennyiben egyeztek meg ezen rendelettel, az eddigieknél is jobban kitűnik majd azokból az eseményekből, melyek a következő hetekben játszód­tak le.

Husvét hétfőjén hallottam, hogy a VIII. kerületi likvidáló bizottság már a Horánszky-utcában jár s a ciszterciták rendházában leltároz. Tehát jam proximus ardet Ucalegon. Ebédután átmentem dr. Baranyay Jusztin barátomhoz, a Bernardinum-intézet igazgatójához és megkérdeztem, mint ment végbe nála ez a dolog. Még néhány jó ismerőssémmel találkoztam ott, akik velem együtt nagy érdeklődéssel hallgatták Jusztin barátunk relációját, melyből némi tájékozódást szereztem arra, ami hamarosan nálunk is be fog következni. Estefelé P. Provinciális újból elutazott Pestről és így világos volt előttem, hogy a likvidáló bizottság az én vendégem lesz.

A likvidálás.

Másnap 22-én benn is jártak már nálunk a házban, de nem találtak otthon, mert épen egy zárdában voltam megnyugtatni és tanáccsal ellátni a zaklatott szerzeteseket. Minthogy a likvidálók meghagyták, hogy következő nap reggel otthon legyek, 23-án vártam őket. Még is jelentek úgy 9 óra tájban. Mint mindenütt, úgy nálunk is először a pénzt követelték. Azután leltározták a rendház ingóságait. Az a szobáról-szobára való botorkálás és vitatkozás afölött, hogy ez vagy az a tárgy magántulajdon — például a vendégszobákban. — elég érdekes és komikus, de fárasztó mulatság is volt. A bizottságban különösen erőszakos és kellemetlen alak volt a munkástanács kiküldöttje, valami Nax-

ner elvtárs, aki szeretett kicsinyesen kötekedni és hajlandó volt gyakran a hirhedt forradalmi törvényszékel fenyegetőzni. Mindjárt a likvidálás elején is azzal akart hatást kelteni bennem a csekély készpénz leolvasásakor. Naxner elvtárs haragos ábrázata csak a templom pincéjében lett derüesebb, mikor a hordókat meglátta; de csakhamar elkomorodott, mert keserűen kellett a hordók megkopogtatásakor hangjukról azok ürességét megállapítania. Ami kis borkészlet volt, azt a likvidáló bizottság kénytelen volt misebor gyanánt meghagyni a templom számára, mert utasításuk szerint is a templomot és annak felszerelését nem volt szabad ellikvidálniok. Ez a leltározás három napig tartott. Az ember sohasem tudta, hogy melyik percben válik valamely szórakoztató jelenet nagyonis kellemetlenné és kritikussá. Így például második nap reggel szokásom szerint a Kongregáció-Otthon kápolnájában miséztem. Misém után már vártak rám a sekrestyében és jelezték, hogy detektívek vannak lent a rendház portáján és velem akarnak beszélni. „Mi baj? Mi nem tesz nekik?” — kérdeztem. Azt jelezték, hogy állítólag elrejtett dolgokat keresnek. A két detektív bemutatja magát és felszólításomra igazolják is detektív voltukat. Láttam, hogy fürkésző szemmel vizsgálják viselkedésemet és azért a legnagyobb nyugalommal kérdeztem tőlük, hogy mi járatban vannak. Az egyikük beszélt csak, egy heves fiatal zsidó, aki fenyegető beyezetés után bámulatos biztonsággal és pontossággal kezdte

leírni előttem, hogy a templom alatt, a fűtő kazánól ennyi és ennyi méter távolságra van elásva a K. S. V. Rt. 10 milliója; valljam be pontosan, hogy ott van, mert ő különben is föl fogja ásatni a pincét és ha tagadni merem, forradalmi törvényszék elé kerülök. Stoikus ábrázatot vágva hallgattam végig hevèskedését, majd szóáradata után azt feleltem neki: „Hogy mi van nálunk, azt hivatalból tudnom kell; hogy a K. S. V. pénze nincs itt, azt is tudom. De ha kedve van ásatni, tessék csak ásson, jó kemény a talaj; legalább lesz dolguk“. A detektív tovább erősködött, hogy felásatja az udvaron lévő kis kertet is. „Csak ásson — biztattam — ugyanis tavaszodik már“.

Miután látta, hogy faggatásával nem hoz zavarba, fontoskodva feljegyezte kilétemet, kérdezősködött P. Bangha felől és, hogy hol lehet a K. S. V. pénze. Bosszusan vallotta be, hogy azt tudják, hogy Bangha meglépett, de azt nem tudják, hogy hol van. Én pedig kijelentettem, hogy sem azt nem tudom, hogy Bangha hol van, sem azt, hogy a Sajtóvállalat pénze hol van, mert én evvel nem foglalkoztam. Szerencsére nem is tudtam, hogy hol van P. Bangha, mert ő igen okosan és ügyesen járt el a távozásakor. A proletárdiktatura kikiáltása napján ugyanis vacsora alatt ment ki a házból és a portásnál csak ennyi üzenetet hagyott a számomra: „Mondja meg a P. miniszternek, hogy elutaztam s majd fogom értesíteni, hogy hol vagyok“. Az értesítés — igen okosan — csak nem jött. Az én detekti-

vem látta, hogy sehogysem lép meg az ő ásatási buzgalma; csillapodni kezdett tehát és beismerte, hogy valami névtelen feljelentésre jött kutatni s hogy márnincs kedve ásatni. Hadonászva kijelentette: „Nem szeretem én az ásatásokat; így van az ember névtelen följelentésekkel“ — és illedelmesen bocsánatot kérve az alkalmatlankodásért, távozott.

Közben már az ajtó előtt vártak rám a likvidálók, hogy folytassuk a tegnapi munkát. A rendház leltározása után a rendtartományi főnökség hivatalos könyveit vizsgálták át. Látták, hogy a rend papnövéndékeinek neveltetésére értékpapirokban van egy kis alap. Természetesen ezt is ellikvidálták de csak papirosan, mert az értékpapirok nem voltak találhatók. A likvidáló bizottság, főleg Naxner elvtárs követelte, hogy hol vannak. Megmondtam nekik, hogy elküldtük egy másik rendházba. Sehogy se tetszett nekik a dolog. „Ravaszul, ügyesen csinálták“, — mérgelődtek. Ujra meg újra faggattak, hogy mért küldtük el. — „Mért? Csak a Kongregáció-Otthonban történt rombolások és betörések után, nyugodt lélekkel nem hagyhattunk itt pénzürtéket, hisz azért felelősek vagyunk a római Generális előtt“. Ez szinigazság volt; dehát Naxner és egyik-másik elvtársa nem tudta elhinni, hogy mi nem szoktunk hazudni és, hogy a rendtársak iránt vagyunk annyi bizalommal, hogy elismervény nélkül bizunk rájuk valamit. És ezért sokáig tárgyalták ezt az egyszerű dolgot. Minthogy a bizottság elnöke jóindulatu

férfit volt s minden esetre nem vérbeli kommunista, csilitotta Naxnert s megelégedtek azzal, hogy jegyzőkönyvbe foglalták az ügyet. Később a tanácsköztársaság gondos közegei nem törődtek ezzel a jegyzőkönyvvel, amiért is szerencsénkre legalább ez az alap, melyre a rendnek égetően szüksége van, nem került garázda kezekbe.

Már boldognak éreztem magam a jegyzőkönyvek, leltári és átadási ívek aláírása után, hogy vége ennek a hajszának, amikor 25-én reggel megint csak likvidálni hívnak. Ekkor meg a Kongregáció-Otthont likvidálták. Az oda befészkelődött szabók szakszervezetét nem ismerték el illetékesnek a házban, sőt kiutasítással is fenyegették őket; míg végre abban állapodtak meg, hogy nem törődnek velük, ott vannak-e vagy sem, de a likvidálásnál a rendnek kell szerepelnie. Így tehát újra hívtak, hogy a rend nevében mint átadó szerepeljek a Kongregáció-Otthon köztulajdonba vételénél. A leltározás megint megkezdődik a padlástól le a pincéig. Minthogy kápolnák felszerelését, valamint kegytárgyakat és vallásgyakorlati célokat szolgáló eszközöket a tanácsköztársaság nem vett köztulajdonba, a kongregációs ház termeiben és szobáiban levő ilyenmű tárgyakat, valamint a házban lakó egyetemi hallgatóknak vagy Jézus-Szive-Szövetsége tagjainak magánvagyonát képező dolgokat nem volt szabad a leltári lajstromba felvenni. Ez a körülmény érdekessé tette a leltározás unalmas munkáját, mert a likvidáló bizott-

sággal szemben egy másik csoport alakult a mi barátainkból, akik nagy ügybuzgósággal védték a magántulajdont és külön leltárjegyzéket vettek fel a kegytárgyakról, képekről, imázsamolyokról, szenteltviztartókról stb. Nem egy kómikus vita tárgyát képezte egy asztal vagy ágy, vagy szék s e tekintetben nagy hála vagyunk kötelezve a „Sziv” leányainak, akik a nekik átadott butorokat a saját berendezésük címén a likvidálástól, később pedig az elhurcolástól megmentették.

E helyen meg kell említenem a „Sziv” leányainak nagylelkű áldozatkészségét. Ők ott a Kongregáció-Otthonban „proletár-konyhát” nyitottak, voltaképpen azzal a főcélal, hogy a ház ne jusson teljesen ellenségeink kezére és maradjanak itt velünk együtt érző s érdekeinket védő emberek. Hogy később sok butor tönkre nem ment, hogy a bórshékeket nem nyuzták meg az elvtársak elsőtől az utolsóig, hogy el nem hurcoltak szekrényeket, asztalokat, ágyakat stb. szóval, hogy nem lett tizszer akkora kárunk, mint aminő tényleg elő állott a kommunista garázdálkodás miatt, azt Isten után ezeknek a jó lelkeknek köszönhetjük. Nem egyszer észre is vették a vörösök, hogy a „proletár-konyha” vezetősége és személyzete a jezsuitákhoz szit és Naxner elvtárs már a likvidáláskor is haragos tekintetének villámaint szórta rájuk, mikor egy-egy szöket vagy ágyat sikerült nekik ledisputálni a likvidálás lajstromáról. De azért, hála Isten szerencsésen meguszták kényes szerepüket. Az is szórakoztatott, hogy

Naxner elvtárs műveltségi fogyatékosága nem tudta egyik-másik tárgyat minősíteni s restelte hamis megnevezéssel leltározni. „Ott egye a fene, ahol van,” — mondta bosszusan egy vasállványra, melynek rendeltetését nem tudta megállapítani s fölényesen dirigálta: Tovább!

Apr. 26-án be volt fejezve az Otthon likvidálása is. Délben épen a proletár-konyhára vezettem ebédelni a sajtódirektórium egyik kiküldöttjét, aki elmagyaráztá nekem, hogy mint veszi ő köztulajdonba az újságokat, hogy ő a sirásója és eltemetője a „Mária-Kongregációnak“, „Magyar Kulturá“-nak, a „K. S. V.“-nek“ és a többi katolikus sajtóorgánumnak. Különbösen igen barátságosan beszélt és jóízűen ette a „Sziv“ leányainak konyháján főzött proletár-ebédet. A míg ő falatozott és beszélt, hallottuk meg a Soroksári-ut végén lévő lőszerraktár robbanásának hírét, melyet különféle érzülettel vettünk tudomásul.

Tehát kivette kezünkől a tanácsköztársaság egyik fontos működési helyünket, a Kongregáció-Otthont is. Szerettem volna az Otthon szép, nagy, nyilvános és szinte templomszerű kápolnáját egyházi célokra megmenteni és ezért kértem a vikárius-prelátust, hogy irásban nevezzen ki a kápolna lelkészévé s minthogy a hitoktatást már kiküszöbölték az iskolákból, a szülők és hitoktatók óhajának megfelelően a Kongregáció-kápolnát kívántam a VIII. kerületi iskolák egy részének hitoktatási céljaira megnyerni. A szülők tényleg

kezdtek már odavezetni gyermekeiket hitoktatásra s a Horánszky-utcai reál hittanárja ott folytatta az évi anyag tanítását.

Fehérvasárnap reggel (ápr. 27-én) tartottam az utolsó közös áldozást a középiskolai kongregációval. Az evangélium után rövid beszédet mondtam s hitvallói hűségre buzdítottam a fiukat. Pár perc múlva bejött egy hivatlan férfi a kápolnába, feltűnő modortalan tartással, lábait szétvetve megállt a közepen az első padok között, majd a padszélre könyökölve, hátát az oltárnak, a kórust szemlélte s a fiukat vizsgálta. Ugy látszik, kevés fogalma lehetett a közös áldozásról, mert nagyon bámulta az áldozásra felvonulást. Tán ebben is burzsuj forradalmi összeesküvéstől félt. Füllett a misevégi imára is, de mivel semmi sem bántotta vörös érzületét, peckesen kivonult a kápolnából.

E nap után végleg elnémult a kápolna orgonája.

Fáber Oszkár még ezen a vasárnapon, 27-én, tehát a leltározást követő napra megjelent az Otthonban; kijelentette, hogy gondnokot rendel a ház igazgatására és semmi szín alatt sem engedi meg, hogy a kápolna hitoktatási célra használtassék, mert a házat veszedelmes ellenforradalmi fészeknek tartotta. A „Sziv“ leányai között lakott ekkor még három apáca is, akik természetesen világi ruhában jártak. Fáber szeme már gyakorlott volt a bujdosó apácák felismerésében és benyitva az egyik szobájába azonnal rája szólt: „Kedves nővér, hát maguk közül is vannak még itten,

hát aláírták-e már a kilépési nyilatkozatöt?" Azzal a válasszal segített magán a megdöbbsent nővér, hogy nekik még nem adtak semmiféle nyilatkozatot aláírás végett.

Igy a kápolnát sem lehetett többé megmenteni. De azért titokban, zárt ajók mögött még miséztem ottan. Az Oltáriszentséget a „Sziv“ leányainak kérésére és vigaszára több napja már kicsiny tábori szentségtartó szelencében hagytam a tabernakulumban, hogy veszély esetén könnyen ruha alá rejthető és menthető legyen. Legalább az Ur jelenléte erősítse őket s titkon imádhassák a Legszentebbet.

Utolsó nap Pesten. Elfogatások.

Hétfőn 28-án egyre izgalmasabb hírek keringtek a május elsejére való előkészületekkel és a nyilvános tereken tartott izgató beszédekkel kapcsolatban. Mert a harctéren rosszul állt a Vörös hadsereg dolga s a jelentések szerint leadott győzelmi hazugságokat „a fegyelmezetlenül visszaözlő“ vörösök maguk cáfolták meg; így tehát csak örült izgatással lehetett a terrort a kritikus helyzetben fenntartani. Tuszokat szedtek tehát a szovjet „legnehezebb és legválságosabb óráiban“ s halált ordítottak a „disznó burzsuá“-ra. Hogy csuhásokat és burzsoákat tömegesen fognak legyilkolni és hasonló rémhírek nem tartoztak az ujdonságok közé. Aznap ebédután egy komoly és szavahihető barátunk kö-

zölte velünk, hogy tudomása szerint a jezsuiták ellen is készülődik valami és hogy minél előbb igyekezzünk a kommunisták szeme elől eltűnni.

Mint említettem, P. Provincialis ekkor nem volt Pesten. Már jóval távozása előtt kiadta a litterae patentes-szel egyidejűleg a provinciális joghatóság átszármazásának sorrendjét. „Ha engem leűtöttek, Ön lép a helyembe; ha Önt viszik, a P. Bús; ha az is el-esett, a P. Tomcsányi.“ A budapesti rendház Rektora P. Bús volt; őt mint helyi előljárót helyettesítettem távolléte alatt. P. Bús ép e nap (28-án) visszajött a városba. Immár végleges szétozlásunk előtt akart még az egyes páterekkel beszélni. Abban állapotunk meg, hogy ki-ki hamarosan távozik a házból, legkésőbb vacsora után mindenki elmegy s ezentul csak óvatosan és szükség esetén tér oda vissza. Én magam már előzőleg elhatároztam, P. Provinciálisnak jeleztem is, hogy kedden korán reggel hozzá fogok utazni, hogy a lefolyt likvidálásról és egyéb teendőkről hivatalosan beszámoljak. Hogy ezt megtehessem, már a délután folyamán kimentem ahhoz a családhoz, ahol rendesen rejtőzködtem és ahova hivatalos irataimat is kivettem. Egész a vacsora idejéig dolgoztam. A vendéglátó családnál ezuttal korábbi időre tűztük ki a vacsorát, mert az volt a szándékom, hogy étkezés után azonnal visszamegyek a Kongregáció-Otthonba, s ha senki sem marad a házban, én ezen éjjel valamelyik szobában majd csak meghuzom magamat, hogy másnap korán

reggel misézhessem, s még idejében, ugy öt óra tájban már kimehessek a pályaudvarra.

Vacsora után már elkészöntem jötevőimtől, mikor vendéglátóim arra kértek, hogy ma is mondjuk el együtt a Sz. József litániáját. Ugyanis eddig minden este lefekvés előtt az egész családdal együtt el szoktuk mondani szent József letenyéjét, hogy a szent család védője őrizzen meg minden veszedelemtől a mostani zavarok között. Minthogy ma az Otthonban szándékoztam aludni, vacsora után, távozásom előtt végeztük el közösen ezt a kis ájtatosságot és ennek a litániának köszönhetem, hogy nem kerültem a börtönbe. Mert ha öt perccel előbb érek a rendházhoz, engem is elfogtak volna a vörös katonák.

Ugyanis a Rákóczi-uton, Vas-utcán és Sándor-utcán át az Otthon felé tartottam. Feltűnt a Horánszky-utcán az Otthon előtt a szuronyos őr, aki a ház előtt defilírozott; de azért mit sem sejtve, beléptem az ajtón. Amint az előcsarnokba érek, rémült arccal szalad felém a kapus s felkiált: „Az Isten szerelmére, ne jöjjön be páter, ép most törtek be a Mária-utcai portán a vörös katonák a rendházba.”

Amint visszafordulok az ajtó felé, egy ismerős urihölgy siet utánam s elképedve könyörög: „Lelkiatyám, meneküljön gyorsan, mert most törnek be a rendház oldalán a vörösök“. Minthogy civilben voltam, feltűnés nélkül tudtam az utcára jutni; a vörös őr pedig, akinek feladata volt vigyázni, hogy közülünk

senki ki ne szökjön a Horánszky-utcai oldalon, éppen hát-
tal felém defilírozott a fal mellett s így nem vett észre,
mikor a kapun kiléptem. Hogy valaki kijön a házból,
nem tűnhetett nagyon fel, mert éppen akkor a szabók
szakszervezetének tagjai, akik arószakkal lefoglalták
az Otthon termeit, kettesével-hármasával távoztak a
házból s én közéjük elegyedve, osontam kifelé.

Kis utazótáskámmal kezemben, sétáltam lassan a
Sándor-utca felé, majd átmentem a Mária-utca irá-
nyában, hogy lássam, mi történik a rendház portáján
s a templom körül. Az esti homályban csak a nyüzsgő
alakokat láttam s megbizonyosodtam arról, hogy ott
most nem tanácsos megjelennem.

Visszatértem tehát „szovjetkori“ lakásomra, ahol
nagy csodálkozással fogadtak s megdöbbenve hallgat-
ták a történeteket. Tanakodtam magamban, hogy mit
csináljak másnap reggel s hogy fogok misézhetni.

Ugy 1/211 tájban zörgetnek az ajtón s jelentik,
hogy két fiatalember keres. Kimegyek; szerencsére ba-
rát és nem ellenség jött. Két kongreganista volt; az
egyik közülük holnapi utitársam, aki látva, hogy az
Otthonban nem lehetek, keresett valakit, aki rejtekle-
kásomat tudta és még odavezettette magát. Tőlük tud-
tam meg, hogy közvetlen vacsora után törtek be a
házba és vették körül a vörös örök a templom környé-
két, mert a detektívektől tudták, hogy vacsora idején
találhatják együtt a pátereket.

Akiket ott értek, úgy a pátereket, mint a frátere-

ket, szolgálkat, sőt akit csak a házbán találtak, mind összefogdosták. A portaszobába zárták őket; a vörösök maguk ez alatt az ebédlőt látogatták meg s ami enni-valót találtak, szorgalmasan elköltötték; azután pedig vártak körülbelül 1/211-ig, míg az izgatott hívek a zár-óra miatt elhagyták a templom és a ház környékét. Most aztán a foglyokat szépen párba állították s az őrizettel együtt megindították a Zrinyi-utcai fogház felé. Gyors tempóban hajtották őket az utcákon; a Dunaparton szidalmazva emlegették, hogy a Dunába kellene őket hányni. Néhányan a jó hívek közül, távolról kísérték a tarka menetet, amelyben egyesek reve-rendában, némelyek civilben loholtak az örök között.

Ennyit tudott az én kongreganista utitársam referálni. Azután hozzám sietett, hogy másnapi program-munkát megbeszéljük. Az előszobában hevenyésztlünk neki nyugvóhelyet s másnap reggel mise nélkül utaztunk el kitűzött célunk felé.

Minthogy kb. két óra alatt célunkhoz ér a vonat, a szentmisémet az ottani falu templomában szándékoztam elmondani. A beszálláskor találkoztunk egy ismerős egyetemi hallgatóval, aki rendünk jelöltje volt s akinek szintén tudomására jutottak már a tegnapesti események, amiért is hirt akart vinni a történekről P. Provinciálisnak. Így hát hárman utaztunk együtt.

A vonatkésés és egyéb apró akadályok miatt 1/410 óra tájban értünk utazásunk helyére, ahol ft. P. Provinciális és egy másik páter tartózkodott.

A viszontlátás örömét hamar felváltotta lelkükben a megdöbbenő hír; minthogy pedig a másik páter tartózkodási helyét hivatalosan bejelentette Budapesten, világossá vált előttünk, hogy tovább e helyen nem maradhatunk. Hiszen mindkét utitársam hallotta a vörösököl, hogy az összes jezsuitákat el akarják fogni, azt is tudták, hogy egyidejűleg egy világi kongreganista urat letartóztattak, akinél páterek elrejtve laktak.

Tanácskoznunk kellett tehát, hogy mitevők legyünk s merre menjünk, mert az előjáróknak a rend közérdeke miatt a börtön helyett inkább a bujdosást kell választaniok. De előbb ft. P. Provinciális a templomba vezetett át, ahol megmiséztem, utitársaim megáldoztak s mindnyájan imádkoztunk, hogy az isteni Gondviselés védje meg testvéreinket, nekünk pedig mutasson helyes kiutat.

Bujdosás hegyen-völgyön át.

Szentmise után piciny kézításkánkba tettük leg-szükségesebb dolgainkat, már ami kinél-kinél volt; az itteni vendéglátónktól kapott kenyeret, tojást és szalonnát és megindultunk a nagy világnak. Tanácstalanul mentünk az uton s kísért el vendégszerető barátunk, hisz egyikünk sem tudta, hogy voltaképp merre is menjünk, mert mi nem ismertük a vidéket s nem tudtuk, hogy kihez lehet a mai zavaros időben bekopogtatnunk anélkül, hogy vagy magunknak, vagy az illetőknek jelenlétünkkel bajt ne okozzunk.

Amint az első válaszutra érünk, a bennünket hiven kísérő vendéglátónknak hirtelen mentőgondolata támadt. Megjelöl egy távolabbi, eldugott falut, ahol egy ismerőshöz, egy plébánoshoz menekülhetünk. Miután megmagyarázta az utakat, a szántóföldek, a dombok és hegyek között, meleg kézszorítással bucsuzott, mi pedig földönfutó jezsuiták hármacskán megindultunk a homályban immár kibontakozó célunk felé.

Hüvös, szeles nap volt s ugyancsak megkinzott a hideg áprilisi szél a hosszú ismeretlen országuton. Felejthetetlen prelodiumot festett az „Egyiptomba futás” elmélkedéséhez. Utközben beszélhettem el előljárómnak és rendtársamnak a lefolyt hét eseményeit, a likvidációt és egyes személyi ujdonságokat.

Délfelé egy árok mentén leültünk az első számkivetési ebédre. Nyomott hangulatunkat az Istenbe vetett bizalom, meg aztán néhány tréfa emelte. Miközber letérdeltünk az alig zöldelő tavaszi földre s rövid ima után előszedtük a kis élelmiszerkészletünket, szegény börtönben sinlődő rendtársainkra gondoltunk. Mi lesz velük, mi lesz az egész provinciánkból, mi lesz apostoli terveinkből, eddigi munkánkból? Mi lesz jó magunkkal? Melyik utszélen „kapcsolnak le”? Fogunk-e az éjjel fődél alatt aludni? Az ember a legkomolyabb helyzetben is gyerekké válik s mi is tréfálva kezdtük meg az élelmiszerkészlet beosztását. P. Provinciális kiszabta, hogy mekkora darabkát szabad a kenyérből

és szalonnából elfogyasztani, mert ki tudja mennyi ideig kell ezen a darab kenyéren és szalonnán élnünk.

Az ugyancsak mértékletes étkezés után megint ut-
nak indukltunk s amint át-áthaladunk egy-egy falun,
itt is, ott is kérdeztük: „Ez az ut merre visz?” A jó em-
reknek szorgalmasan osztogattuk az „elvtárs” nevet,
mert ennek a szónak a kommunizmus alatt csodás el-
szigetelő hatása volt. Távol tartotta a bizalmat, az ér-
deklődést, az ellenforradalmi gyanút, a vörös haragot,
a nép szeretetét: szóval a kívánt rezerváltságot biztosí-
totta.

Több órai gyaloglás után az egyik falu végén szin-
tén kis pihenőt tartottunk, amikor a mellettünk elha-
ladó 13—14 éves zsidógyerekek politikai éleslátással
kiáltják felénk: Ahá! Az urak lógnak Pestről, ugye
Pestről? Volt a vigyorgásban valami vigasztaló: tehát
más becsületes ember is bujdosott erre a nógrádi he-
gyek közé.

Később a mi falunkba menő asszonyokkal talál-
koztunk. Szívesen kalauzoltak bennünket, amint hífték,
bevásárolni járó éhes pestieket — s szóba elegyedve,
lassan megtudtuk, hogy a plébánosukat nagyon szereti
a nép, a vörösöket meg ki nem állhatja, s hogy eddig
nem nagy eredményt ért el köztük az agitáció és terror.

Erre már fellelegzettünk és jobb kedvvel folytattuk
utunkat. Tehát jó plébános, fehér érzelmű nép, kevés
vörös, — mindmegannyi biztató kilátás az éjszakára.
De mikor a falu határába értünk, egy hegyháton utól-

ért a tavaszi zivatar, amely szörnyű fergetegként, fagyos széllel és jegesesővel kísérve, bőrig áztatott bennünket.

Keservesen ballagtunk az itéletidőben. Csak amint a falu végére értünk, kezdett szünni a zivatar s mi sárosan, lucskosan, szörnyű látványt nyújtva az ereszek alól kikandikáló embereknek, utviselt vándorlegényekként végiggázoltunk a rettenetes sárban a falu tulsó oldalán levő parókiára.

Amint kinyitóm az ajtót, hangos ugatásban versenyző kutyák rohantak felénk. A hatalmas bernát-hegyi már két lábra állt s hogy sáros elsőjét ne rakja vállaimra, újra becsuktam magam előtt az ajtót. Ez alatt az országot közepén a sártengerben küzködő P. Provinciális is a másik idősebb páterrel a kapuhoz ért és rázta le cipőjéről a sulyos sártömböket. Egy jólelkű öreg anyóka jött ki kaput nyitni, miközben a kutyák haragját csillapította.

Miközben az udvaron áthaladunk, a konyha felől egy katona jelenik meg a nyílt folyosón. A kutyák nem ijesztettek meg, de amikor ezt a katonát megláttam, akkor föl villant bennem a gondolat: „Zsiga, most vigyázz!” Villámgyorsan ezek a gondolatok futottak át az agyamon: Hátha vörösörség került be ép ide a plébániára; hogy titkolhatjuk el ezek előtt, hogy kik vagyunk s miért jöttünk a plébániára. A katonaruhás ember intelligens, de gyanakvóan fürkésző arckifejezése bennünket is óvatos tartózkodásra intett. Nevein-

ket dörögve mutatkoztunk be kölcsönösen, már ahogy ez a szovjet alatt különösebben így volt szokás.

A katonaruhás kérdezi, hogy kik vagyunk s mit akarunk? „A plébános urat keressük, itthon van-e?” — Itthon van, a plébániahivatal helyiségében, szólta a katonaruhás s mérte tekintetével piszkos, sáros alakjainkat s nézte vigéctáskánkat.

Megismétli a kérdést, hogy mit akarunk s honnan jövünk? Mi a szomszéd faluról s a jégesőről beszélünk s hogy így tovább a nagy sárban nem lehet menni, mert közel az este, lement már a nap stb.

A plébános ur is nagyot néz a jövevényeken. P. Provinciális megmondja, hogy kik vagyunk s mi hozott bennünket ide, de látjuk, hogy a katonaruhás nyomban utánunk bejön.

Amint a katonaruhás hallja a neveket, így szól az egyikünknek: „Jaj, de ismerős a páter; most jut eszembe, lelkigyakorlatot tartott a szemináriumban felszentelésem előtt; csak így civilben, bajusszal, szakállal nem ismertem fel.”

Tehát a katonaruhás nem volt veszedelmes vörös, hanem a plébános ur káplánja, aki néhai tábori lelkész volt s hétköznapi a katonaruhát koptatta ezzel is tekintélyt szerezve a jeles plébániának.

Uj otthonunk.

Maga a plébános ur végtelen kedves öreg ur, aki összeölelt, csókolt bennünket, saját nadragját, hálókabátját, cipőjét, papucsát s reverendáját hozta, elő, hogy más ruhába tegyen bennünket.

Felejthetetlen volt ez az oltártestvéri szeretet, amellyel a fáradt, átázott menekülő paptestvéreit, akiket életében soha nem látott, ily veszélyes körülmények között fogadta házába.

A plébános ur huga pedig, a jó Mari néni, azonnal sütéshez fogott s az anyagilag nem fényes plébánia életréből előszedte legjobb dolgait. Hozzá még a jó Mari néni ép az nap egy nyulat kapott ajándékba, amely frissen lőtt nyul sorsát a tréfás plébános ur arra magyarázta, hogy az Uristen a nyulat nem is Mari néni-nek, hanem számunkra küldte, idézve az Irás szavát a vadászó Jákobról, aki áldást kérve azt mondja atyjának: „Az Ur akarta, hogy ép szembeszaladt velem a vad.“

Amig átöltözködtünk s asztalhoz ültünk, lelkünket az isteni Gondviselés iránt mélységes hála öntötte el.

Mindenekelőtt azon tanácskoztunk, hogy s mint lehetne feltűnés nélkül a környéken eloszlانunk és mégis egymással összeköttetésben maradnunk anélkül, hogy kilétünket elárulnók. A jó plébános urnak hamarosan praktikus terve támadt, melynek megvalósítását

másnapra halasztottuk, mert már a fáradtságtól ellankadtan pihenőre térni vágytunk.

Mint hogy a zivatarban erősen átáztam, este kissé lázas voltam. Ép azért nem is igen tudtam aludni. Így tehát volt időm lefekvés után, míg fáradt tagjaimat pihentettem, elgondolkodni és hálát adni a jó Istennek hogy ily vendégszerető fedél alá jutottunk, pedig reggel, mikor utnak indultunk, nem tudtuk, hogy fogunk-e aznap ágyban feküdni, vagy valahol az erdőben kell-e bujdosnunk. Valami sajátságos érzés járta át a lelkemet arra a gondolatra, hogy az isteni Mester mennyivel irgalmasabban bánik velünk tanítványaival, mint Önmagával. Az Emberfiának nem volt ahová fejét lehajtsa és évekig szenvedte Egyiptomban a száműzetés keserűségét, amidőn Heródes elől menekült, velünk pedig csak egy napig érezteti a hajléktalanságot és máris ad baráti körben pihenő helyet, ahová fejünket lehajtsuk.

Másnap reggel misézni akartunk; de hogy tegyük ezt feltűnés nélkül? A faluban látták a három lucskos civilt, bajusszal, szakállal a plébánia felé tartani, ha most a templomban misézünk, délre az egész falu tudja, hogy bujdosó papok vannak a plébánián; s ha a plébánián nem is voltak vörösök, a faluban ép torzásra jártak, meg a direktórium előtt is veszélyes lett volna kiletünköt felfedezni. De az isteni Gondviselés segített rajtunk ebben a dologban is. Ugyanis a káplán úr tábori lelkész korában harctéri emlékül ha-

tósága engedélyével megtartotta azt a tábori oltárfelszerelést, melyet valahol a harctérről visszavonultában talált és magával hozott. Ez a szép, teljes tábori oltár számára kedves emlék volt, nekünk meg kitűnő szolgálatot tett. A plébános úr szalonjában felállítottuk az oltárt és epikiával és privilégiummal élve, meg volt az a nagy vigasztalásunk, hogy rejtekünkben bemutattuk a nagy áldozatot. Így miséztem egész ittlappangásom alatt a tábori oltáron, melyet Mari nénivel minden reggel felszereltünk és leszereltünk a szalonban. Mari néni volt az egyetlen buzgó hívem és gyóném, áldozóm, sekrestyém egy személyben.

Szentmise után a plébános úr jól kifőzött tervének megvalósításához fogott. Elküldte káplánját a püspöki székhelyre és P. Provinciálist kinevezette egyik filiájára ideiglenes segédlelkésszé, a másik pátert hasonlóképen a szomszéd plébánia kisegítő lelkészévé, engem pedig magánál tartott, civil minőségben, mint káplánjának rokonát, mert hát Krisztusban testvérek vagyunk. Így a plébániáról kettem gyorsan eltűntek, egy rokon vendég pedig feltűnés nélkül maradhatott. Ezzel meg volt oldva az összeköttetés kérdése is. Mert ami értesülést én valahogy Budapestről kapni fogok, azt nehézség nélkül átjuttathatom P. Provinciálishoz a filiába.

Csakhogy a hírek nagyon keservesen és lassan érkeztek. Még ujsághoz is nehezen jutottunk, mert hisz Nógrádmegye félreeső községébe nem siettették az uj-

ságokat, a politikai hirszolgálatra sem volt a község berendezve. A plébános urnak és vele együtt nekünk is a legjobb hirszolgálatot a póstahivatal telefonos kisasszonya teljesítette, aki a legközelebbi városban levő telefonos barátnőjétől kapott néha-néha egy elcsipett értesülést, már amennyiben a hivatalban lógó vörös katona miatt a fehér érzelmű híreket átvehette. Szegényke emiatt nem egyszer boszankodott a vörös jelenlétén, aki talán nem is annyira a póstai ügyek, mint inkább a leány kedvéért lógott a postán. Legalább kaptunk néhány magába véve jelentéktelen hírt, melyet fehér ideológia szerint magyaráztunk hol jóra, hol rosszra. Azonkívül a vidéken bujdosó dzsentrik és közeli földbirtokukból kiforgatott urak is megfordultak néha a plébánián vagy mi sétáltunk el hozzájuk. Egy ilyen „volt” uraságnak köszönhetem, hogy váltásra szükséges cipőhöz és harisnyához jutottam. Társalgásunk állandó témája a kommunizmus garázdálkodása volt.

Valami sajátságos lelki élmény volt az izzó politikai helyzetet, amely május elseje körül nyomás alatt tartotta az országot, egy csendes faluban, közvetlen benyomások nélkül átélni. Az üres bizonytalanságnak a nyomása volt ez. Néha-néha egy átvonuló röpülő bűgása, majd meg a Balassagyarmat felől hallatszó ágyuzás volt az egyetlen érzéki henyomás, mely összekötött a világ folyásával s melyet majd pesszimista, majd optimista hangulat szerint értelmeztünk.

Május első vasárnapján, 4-én jött az első hír rendtársainkról. Akik a levelet hozták, a szovjet alatt szokásos izzó fantáziával, költött hírek között adták át azt. Így például azt mondták, hogy hír szerint az angol misszió katonai diktaturát kiáltott ki és Andrássy a miniszterelnök. Pesthez közelebb eső falvakban hallották az ágyuzást és a lövések szerint a védelmi vonal Rákos táján, az istvántelki főműhelynél van. Amikor a hír forrását kezdtem kutatni, annak értéke egészen szétfoszlott a rideg kritikus vizsgálat alatt. De a rendtársamtól jövő levél az autopszia bizonyosságával nyújtott néhány adatot házunkról. A levelet egyik le nem tartóztatott páterünk írta, aki az elfogatáskor úgy mint én, ép a házon kívül volt. Ő másnap reggel mit sem gyanulva megjelent a templomunknál, hogy misézzen. Amint ott tapasztalt, azt írja le a levélben.

„ . . . Kedden reggel zárva volt minden; az Ott-honon át mentünk a házba, onnét biztonságba vittem a Sanctissimumot, majd meg az élelmiszert vittük át az Otthonba M.-hoz, kinek azonban emiatt csaknem baja történt, mert elfogták, de ismét szabadon bocsátották . . . Most már gondnok van a házban és mint mondják, a katonák mindent szerte-szét hordoznak. A templomban T. (egy hittanár) végzi a szertartásokat. Fáber P.-t akarta kinevezni a templom adminisztrátorává, de a Prelátus úr ebbe nem ment bele. Május 1-én a templom bejárat vasrácsa gyönyörűen fel volt díszítve kék nefelejts és orgonavirág füzérekkel. Megható a hívek ragaszkodása. Egynéhány siránkozó aszszonyt a vörös katonák hűsre vittek . . . Tudjuk, hogy

Fáber Oszkár mindenkit el akar fogatni, jó tehát, ha mi is (még egy páran voltak a városban) elmegyünk innét. Én is iparkodni fogok elmenni, ha csak lehetséges lesz; talán pátriámba. Most nem lakom nővéremnél, hanem V. tanárnál. — A kongreganisták közül többen nagyon aggódnak, mert az Ön rendeletére összeírt lajstromos ívek elég szerencsétlenül a vörösök kezébe kerültek és így félhetnek a házkutatástól...

Amint látható, ez a levél nem sok vigasztalót nyújtott. Az elfogottakról semmi további hírt nem adott, csak azt tudtam meg a küldönc közlése folytán, hogy a hívek az elfogatás utáni reggelen már korán leskelődtek a börtön körül, hogy valamit megtudjanak a páterekről. Miután látták, hogy őket Pestről átviszik a Margit-körutí gyűjtőbe, azonnal élelmiszert hordtak nekik. Sz. kongreganista barátunkat tartják még külön vizsgálat alatt, akinél két páter lakott s akiknek iratait a vörös detektívek átvizsgálták. Érette mint családos emberért kellett legjobban aggódni. A vörösök kegyetlenkedéséről elterjedt hírek alapján egyáltalában volt okunk aggódni szegény fogságban sinylődő rendtársainkért. Mit volt mit tennünk, mint várnunk.

Csak egy hét múlva érkezett újabb autentikus hír Budapestről, még pedig ezuttal egyik elfogott skolasztikusunk tollából.

„Reverende Pater! Kijöttem D-ra, hogy P. Provinciálissal beszélhessek. Itt tudtam meg, hogy ő messze van és nem lehet hozzá menni. Miután Rev. páter végzi most a provinciálisi teendőket és P. Provinciálissal is könnyebben érintkezhetik, elvégzendő dolgaimról Önt

értésitem. Először is valami örömdetést: Mi, akiket Hétfőn este elvittek, szombaton délután kiszabadultunk mindnyájan. Tizenöten voltunk: P. Bús, Hauschka, Lischerong, Ambrus, Szkrak, Maár és én; Strecke, a szolgák, Szentkereszty. A vád először az volt, hogy Kun Béla bántalmazásában részünk volt és a szesztilalmat megszegtek, majd meg tuszoknak nyilvánítottak. Az egész Fáber műve. A Margit-köruti fogházba voltunk zárva. Mikor kiengedtek bennünket, a vádbiztos azt mondta, hogy a rendházat visszakaptuk és a kulcsokat Fábertől kaphatjuk meg. Bús páter azonban mindaddig hiába járt Fáber után, nem találta őt. A VIII. kerületi hatóság megengedte, hogy a házba beköltözhessünk, de tartunk új hecctől. Az élelmiszert alaposan megdézsmálták; ami kevés megmaradt, az Otthon szintermében van elzárva. A hivek adakozásából étkezünk. A házból is több dolog eltűnt, ruha, ágynemű, amit az ágyakról lehuztak etc. Hétfőn újra leltároztak mindent, állítólag azért, hogy a hiányt megállapítsák. A házban jelenleg senki sem alszik, de napközben ott vagyunk. A filozófusok kérdeztetik, hogy elmenjenek-e Kalocsára, mert ott P. Speiser szerint nyugalom van jelenleg. Természetesen Önök közül senki se jöjjön Pestre. Amint látja, az ügyek nem rózsásak. Kérjük imádságukat. A páterek tartózkodási helyét természetesen mély homály borítja“

E levél május 6-áról volt keltezve. Egyidejűleg kaptam meg egy másikat is 9-éről. Ez a későbbi leírója az előbbinek vigasztaló részét is.

„Reverende Pater! Pénteken újra itt vagyok. A házról újra csak rossz híreket tudok mondani. A gondnok egy félőrült, valami Bojtor nevű. Garázda alak.

Mindenkit revolverrel fenyeget és ki akar tiltani a házból. Csőtörtőkön (8-án) hála Istennek ez meg is történt, mert csőtörtők este szuronyos katonák törtek a házba és keresték a jezsuitákat. Csak a portást találták meg, akit le is tartóztattak és vallatták a páterek holléte felől. Eddig még nem fogtak el senkit. Fáber kétszer volt a házban. Ugy mondták, hogy a levéltár hiányai és a könyvtár miatt akarják a pátereket összefogdosni. Ezek úgy eltűntek, hogy eddig semmi hír sincs róluk; a ház teljesen üres (sem rendtagok sem alkalmazottak nincsenek benne), vörös katonák tartják megszállva. A népnél nagy az izgatottság és ijedtség. A skolasztikusok Kalocsára utaztak egyrészt és utaznak hamarosan“

Ily levelek nem nagyon biztattak és vigasztaltak, de viszont tétlenségben lappangani sem volt nagy kedvem, bár a jó plébános úr vendégszerető figyelme, beszédes humora kellemessé tette a kinos várakozásban eltöltött napokat.

El lehet gondolni, hogy mily érzelmek közt jártam-keltem a kis csendes plébánia-kertben, a virágzó gyümölcsfák alatt, az átfutó patakocska mentén. Lelkemben zsongott a Jézus-Szive-templom, a Kongregáció-Otthon ezer kedves emléke: a gyónatatószékem, a szószék, a szerkesztőség, s ami mindennél kedvesebb, ami mindehhez fűzte vezérelte életemet: a Jézustársaság, a mi kis fiatal magyar provinciánk. Valami elegikus hangulat szorongatott folyton, mint aminő rendünk nagy költőjét, Ossián híres ismertetőjét Denist lepte meg, mikor a Jézustársaság feloszlatakor „Fa-

tum Societatis Jesu“ c. elégiáját írta, melynek egyes sorai úgy illettek ma is rendünkre:

Ellene kelt a dühös pokol és vesztére uszítá

Mind az egész földön cinkosi szolgálhadát;

Bérbe adott nyelvek, vad irigység, marcona tollak,

Kincsre leső Mammon s képmutató remegés

Egy táborba vegyült ránk törve, zsibongva köröttünk

S hajh a tiport Rendnek nem hozza senki segélyt!

Mért hintők verítékeztén a hit isteni magvát

Tornyos városokon s pór kalyibán egyaránt?

Haldokló nagy urak selyemágyán s koldusok undok

Rongyai közt önténk balzsamos égi vigaszt!

Hasztalan ez! Kivetett lakainkból durva erőszak

S hű testvéri frigyünk láncait összetöré!

Nincs jogi védelmünk s amely óvjon, tiszta bírószerk,

Annyi hamis váddal szállani szembe — tilos!

Hajh a gonosz hatalom fondorlata oly tehetős volt

És a zavart elmék éjjele sűrű, sötét!

Ugy véled: az aranykor egedre derül Európa,

Hogy ha mohón ásott sir földi Társulatunk?

Balga! Vakult szemeid' most tárd ki remegve a földre

S nézd, feldúlva miként roskad az állami rend!?

Buvik a házi lakó, mezejéről megfut a gazda;

Számkivetett fiait képtelen óvni a hon.

Gúnyt lövel égbe a gaz, nincs törvénytisztelet, eltűnt

Jog s becsület, nincs már szüzi, szemérmes erény;

Féket eresztve csapong önemésztő hévvel az ifju

S élte virága korán hull el a bűn viharán . . .

Efféle reflexiók között, apostoli munkától elzárva, kilátástalanul lassan multak a napok, melyek pergését a pébános úr tartalmas könyvtárának élvezete, meg az ő élményeinek jóízű elbeszélései gyorsítottak.

Végre 12-én berobogott egy kocsi a parókia udvarára és ismerősöket hozott, köztük az egyik fogságból kiszabadult pátert, aki szóval részletesen ismertette a lefolyt eseményeket és utasítást kért a P. Provinciálistól, hogy mihez tartsák magukat a még Pesten levők a jelen körülmények között, minthogy P. Rektor másodszori fogsága után, megsokalva a börtöni életet, elhagyta a fővárost s szerencsét próbált a demarkációs vonalon átszökésre. Láttuk, hogy igen nehézkes az érintkezés távoli rejtekhelyünkről a fővárosban levő rendtársainkkal, hát azért elhatároztam, hogy közelebb megyek Budapesthez; sőt ha lehet, bent lakom a városban valami biztonságosabb városnegyedben.

Vissza a vörös Budapestre.

Még élénk emlékezetemben volt az ide gyalogolás és a csufos jégeső; hát kerestem módot arra, hogy könnyebb szerrel jussak vissza, mint ide. Megvártam 17-ikét, amikor a községbeli földesur a direktórium kegyéből rendelkezésemre tudta bocsátani néhány hintáját és a szép szombati reggelen elkocsikázhattam a

nógrádi erdőkön és kanyargós szép hegyi utakon le a legközelebbi állomásig.

Micsoda érzelmeket váltott ki most három hét múlva kényelmes hintóból azon helységek, utak, hidak, dülők, patakok látása, melyek mellett nemrégén koldusvándorképen, fáradtan, hideg szélben gyalogoltam! Aldottam az Istent, hogy oly bámulatosan jó s amit akkor remélni sem mertem volna, ily hamarosan, könnyű szerrel visszajuttat kiindulási helyemre. Délután induló vonaton valami kölcsönzött szakszervezeti igazolvány segítségével beérkeztem a vörös Budapestre.

A bizonytalanság érzetével jöttem a városba és tartózkodó kíváncsisággal gyűjtöttem első benyomásaimat a májusi vörös Budapestről.

Mínthogy a hirhordóim lelkemre kötötték, hogy a rendház és a templom közelébe ne jöjjek, régi vendéglátóim lakására mentem s tudakozódtam a helyzet felől. Este lévén már, nem volt idő gyakorlati érdemű információkat szereznem, csak az foglalkoztatott, hogy hogy lehetne feltűnés nélkül misézni, mert züllött civilruhámban nem akartam más sekrestyében megjelenni, ahol ismeretlenek előtt mégsem maradhatok inkognitóban.

Mínthogy már az első zavarok idején vittem lakásomra a szentmiséhez szükséges egyházi szereket s egy zárdából szereztem oltárkövet is az esetre, ha bármi

zavar miatt katakombaszerűen privát rejtékhelyen kellene misézniem: — most vasárnap lévén, a zavaros, sőt a rémhírek miatt éltem az eszközökkel és ez alkalommal a lakásomon mondtam a szentmisémet.

Csakugyan ebben az időben a vörösök erősen garázdálkodtak s rendkívül sok „gyanus“ burzsujt összefogdostak, alaposan elpáholtak, sőt meggyilkoltak; így nem tartottam kívánatosnak, hogy magamra tereljem figyelmüket. Minthogy a szervita-atyáktól megtudtam, hogy egyrészt az olasz misszió védelme alatt állottak, másrészt sekrestyéjükben is volt oltár s itt szívesen láttak, azért ettől fogva az ő jóságukat vettem igénybe, hozzájuk járván misézni.

Otthon rendeztem a nálam levő hivatalos iratokat s leveleket s csakhamar fogadtam a hozzám hasonló inkognitóban járó rendtársaimat, kik közül hárman segédlelkési minőségben a templomunkban működtek, mások meg átutazóban egyéb rendházainkból kerestek fel. Főleg skolasztikusaink látogattak hozzám sűrűbben, akiket tanulmányaik folytatására külföldi rendházakba igyekeztem irányítani. Ezek a dolgok gyakran sok megbeszélésbe és ügyes tervek kifőzésébe kerültek, minthogy a szegények utlevélhez nem jutottak.

Bizonytalan lévén a helyzetünk, minden lépésünket jól meg kellett fontolnunk s az egymással való levelezés is „tolvajnyelven“ folyt, hogy vörös postászekemek ne találjanak a nyílt sorokban semmi gyanusát.

Ugyanis tudomásomra jutott, hogy a rendházba érkező összes leveleket lefoglák.

Hogy a levelezésre mennyire kellett vigyáznunk s hogy mily gyanakodva értelmezték a legártatlanabb sorokat, annak illusztrálására szolgálhat a következő eset:

P. Generálisunk, akinek sejtelve sem volt arról, hogy mennyire veszedelmes ami helyzetünk, rendes postán küldött levelet az itteni előljárónak. Ezt a levelet Kun Béla elcsipte. A levél persze szokás szerint latin nyelven volt írva, de ez még jobban izgatta Kun Béla gyanakvási hajlamait, pedig ugyan nem volt rá ok.

A kommunista vezér egész társaságával nem értett annyit latinul, hogy ezt a levelet olvasni tudta volna, keresett tehát valakit, aki azt lefordítsa. De a derék vörös fordító hadilábon állt a latin tudomány-nyal s a kuriális stílust kevésbé ismerte. A fordítás befejeztével bevallotta, hogy **biz nem tudja igazán, hogy helyesen adja-e vissza a levél értelmét**, de ránk nézve apriori igen kedvezőtlenül értelmezte a levelet, úgy hogy csaknem ellenforradalmi üzeneteket nézett ki belőle, amelyért el kell fogatni mindnyájunkat.

Minthogy a vörösek hiába rágódtak a levélen, ke-restek egy más fordítót, aki lelkében fehér volt, sőt velünk együtt érző ember. Ez aztán — amint értesültem — lefordította nekik s javunkra magyarázta azt. Ép az ellenkezőjét olvasta ki a levélből, mint az első

fordító s így Kun Béla aggodalmait eloszlatta, sőt szinte bizalmat ébresztett benne a „kommunista érzelmű“ jezsuita generális iránt.

Hogy mennyire gyanakodtak mindenre, ami nálunk található volt, jellemző pl. az is, amit Fáber Oszkár a rendházban körüljárva, szobámban művelt.

Egy ízben P. Hauschkával — egyike volt a templomban működő segédlelkészeknek — körüljárt a házban s részvétet mutatva a sok zaklatás miatt, amelyet szenvednünk kellett, megengedte, hogy az egyes szobákban levő könyveket s még a megmaradt ágyneműt a páterek számára elcipelhessék s mint legszükségesebb magántulajdont birtokukba vehessék.

Amint a szobámban levő iratokat előszedték, találtak ott egy csomó röplapot, amelyre a fehér sereg indulója volt kottázva. Fáber kikelt magából és kiabálta: „Ime a jezsuiták már a marschot is megcsinálták a fehér seregnek.“ Csak nagy nehezen lehetett vele megértetni, hogy e nyomtatvány évekkel ezelőtt, még a háború előtt készült kongreganista-himnusz, amelyet országszerte szoktak énekelni a kongregációkban s mint szövege is mutatja, nem egyéb, mint egy Mária-ének: „Fel Mária tiszta levente csapatja.“

Erthető tehát, hogy óvatosan folyt a levelezésünk. ha mégoly nyugodt volt is a lelkiismeretünk az ellenforradalmi gyanuval szemben. Egy rendi növendékünk pl., akit Voralbergbe irányítottam, előre megbe-

szélt terv szerint átszökött az osztrák határon. Az utolsó faluból ilyen levelezőlapot küldött:

„Kedves Zsiga Bátyám! Uj állomásomra megérkeztem (t. i. a faluba, ahová őt küldtem). A vidék gyönyörű, nekem alkalmas; (t. i. az átszökésre) általában nyaralásra igen megfelelő és biztos. Reggel megyek kirándulásra (át Ausztriába). Mély tisztelettel.“ Utóirat: Sikerült a kirándulás. (Ez az ottani plébános megjegyzése, aki a levelezőlapot utólag feladta, mikor már meggyőződött arról, hogy az illető sikeresen túl volt a határon.)

Pl. egy vidéki faluban, Borsod megyében bujdosó páter egyebek közt így küld értesítést magáról: „A vidéken csak jobban meg él az ember (nincs üldözésnek kitéve); dolgozhatom kis kertemben (a hivek lelkében). Pénteken jun. 27-én kedves jótékony eső hullott virágaimra (tehát Jézus Szive ünnepén áldás kísérte munkáját.)

Hogy leveleinket megkaphassuk, magáncsaládokhoz címezettük azokat; minthogy pedig sokan a vidéken nem tudták, hogy a vörösök nem türnek meg bennünket a rendházban s ott elfogják a postaküldeményeket, intézkedtem, hogy a központi papnevelőbe, az érseki helynökség irodájába irányítsa a posta a számkra érkező küldeményeket; amit a posta meg is tett arra az indokolásra, hogy a rendház fel van osztatva s így az egyházi hatósághoz tartozik a volt rendház levelezése.

A kalocsai gimnázium.

A kapornaki páterek sorsa.

A kalocsai rendházból az első fenyegetőbb hír május 20-án érkezett. Már egy hónappal előbb (ápr. 21-én) járt náluk Kunfi elvtárs, „a papi butítás főfészkében“, hogy vörösré reformálja azt a gimnáziumot; később egy zsidó péklegény garázdálkodott hivatalosan az intézetben.

A direktórium vezetősége házkutatást tartott ugy a kollégiumban, mint a konvikusban. Szuronyos őrköt állítottak minden kijáráthoz, a gimnazistáknak még tizóraiért sem volt szabad kimenni az ajtón, hanem a pék az ablakon át adta be nekik a kenyeret. A fiuk asztalait, a hálóteremben ruháik zsebeit is kikutatták.

A páterek számára az aposztaziára való felszólítás május 3-áról volt keltezve. Szövege így szól:

Jezsuita kollégium, Kalocsa.

Fáber Oszkár teljhatalmu politikai megbízott 271. dir. 919. sz. rendelete értelmében felhívjuk az Igazgatóságot, hogy az összes szerzetesek felhívandók, hogy 10 napon belül nyilatkozzanak, hajlandók-e aláírni a következő nyilatkozatot: „Kijelentem, hogy az egyházi pályát elhagytam és világitvá lettem.“

A nyilatkozat minden egyes aláíró részéről a munkás- és katonatanács két tagja mint tanu jelenlétében lesz aláírandó. Aki pedig ezt a nyilatkozatot

nem írja alá, az közszolgálatban nem maradhat és a kilépőknek járó kedvezményben nem részesül.

Az idegen állampolgársággal bíró egyházi személyek, ha a szovjetköztársaság rendelkezéseit elfogadni nem akarják, Budapestre az örökimádási kolostorba fognak küldetni.

Kérjük fenti rendeletet minden egyes szerzetessel teljes egészében és hiven közölni, hogy tíz napon belül mindegyik külön nyilatkozhasson, hogy a nyilatkozatot aláírja vagy sem.

Kalocsa, 1919. május hó 3-án.

A kalocsai járási direktórium.

Dóra János.

Május 5-én vitték el Kalocsáról Várady Lipót érsek őccellenciáját, mélt. Horváth püspök, Révay kanonok urakat. Másnap, 6-án estére a vörös őrség parancsnoka nyolc kocsit rendelt ki esti 9 órára, de a rossz idő miatt az eltoloncoltatások elmaradtak s így pátereinkre nem került a sor. Ők még mindig a kollégiumban maradtak; de mivel a fenti nyilatkozatra P. Rektor hivatalosan írásban azt válaszolta: „a magyar tanácsköztársaság nyilatkozatát szószerinti értelemben véve, mint katolikus papok és szerzetesek hittagadás és esküszegés nélkül nem fogadhatják el”, mindennap várhatták a kiutasítást.

Május közepén Fáber és Apáthy szerencsétlenné tette őket látogatásukkal. Tehát a kalocsaiakat is szét akarták kergetni, a gimnáziumot, konviktust, csillagvizs-

gálót és a rendházat elvenni. Egly aposztata tanár, Fáber és Kunfi kiküldötte május 22-én kijelentette, hogy az iskola be van fejezve, s a diákok hazabocsátandók.

Ez délelőtt $\frac{3}{4}$ 10-kor történt. Rája rögtön 10 órakor tanári konferenciát kellett tartani, hogy megállapíttassék a „megfeletl“ vagy „nem felelt meg“; a konferencia végén kihírdették, hogy a tanárok 24 óra alatt távozzanak a kollégiumból. Délután háromkor az az értesítés jött, hogy két kanonoki házban lesznek elhelyezve; este hét óra tájban újabb üzenet, hogy bennmaradhatnak a kollégiumban. A rendtagok tehát készülődtek a távozásra. De hová? Megszállott területre átjutni csak kevésnek sikerült. Volt akit a demarkációs vonalon úgy kifosztottak, hogy még a cipőt is lehúzták lábáról. Egy jórészük Kalocsán és környékén maradt; én pedig jó ideig nem tudtam, hogy mint áll Kalocsa sorsa, mert sokáig csak annyi hiteles hír érkezett, hogy feloszlóban van a nagyszerű kollégium, vörösök szállták meg a konviktust, lezárták a gimnáziumot és a világszerte ismertnevű csillagvizsgálónkat.

Két nap múlva a kapornaki rendházból utazott fel az egyetlen páter, aki még ott maradhatott a hivek lelki gondozására a becsukott plébános páter helyett s beszámolt a vörösök garázda munkájáról. Egyrészt érdeklődött, hogy az immár több mint egy hónapja fogóságban levő páterek kiszabadulására van-e remény. Ezek ügyében eljárni. töméredek lótás-futásba és idől-

erőt emésztő kilincselésbe került, míg a jó szervita atyák s az olasz misszió segítségével reményt nyujthattunk a veszprémi püspöki irodának s a kapornaki hiveknek, hogy nemsokára visszatérhetnek a hivatallukba a fogságból.

Az ő sorsukat, úgy elfogatásuk, mint hat heti rabóságuk történetét kiszabadulásuk után tőlük maguktól részletesen megtudtam május 29-én, mikor nagy meglepetésemre végre kiszabadultak. Írásba foglalt értesítést kértem a káplántól az egészről. Ez így szól:

„Apr. 4. Jézus Szive első pénteke. Este $\frac{3}{4}$ 8 együtt ültünk a vacsoránál. A vacsora végén Német és Zoltán detektívek négy szuronyos vörös katona és a falubeli fővörösök kíséretében betoppannak éttermünkbe. Le vagyunk tartóztatva. Elkülönítenek egymástól, mindenkit a maga szobájába. A folyosón fegyveres őr.

Apr. 5. Reggel nagy kérdésünkre Német detektív megengedi, hogy misézhesünk. A P. káplánt súlyos beteghez hívják. A detektívek forradalmi törvényszékekkel fenyegetőzve végre egy őr kíséretében elengedik. Szomorú vallásszabadság! Egy karingbe öltözött pap kebelén viszi a szentségi Jézust, a beteg utolsó vigaszát és egy vörös őr kíséri. $\frac{1}{2}$ 8 órakor a szokásos szent mise. De mig máskor alig van a mezői munka miatt lélek a templomban, ma teljesen megtelik, mintha ünnep volna. A falu egy része egész éjjel nem aludt, ott sírtak a rendház körül és a szomszéd házakban elbujva. Mise alatt akkora zokogás volt a templomban, hogy alig le-

hetett hallani az orgonát. A páter arca viaszsápadt. Nem lesz-e ez a mise az utolsó? Szt. mise közben a hívek szokottnál többen sirva járulnak az áldoztató paphoz, mintegy 70-en. A szentélyben ott áll a vörös ór. Még csak fejet sem hajt. — Fél egy tájban elhangzik „Itt vannak a kocsik“. Felszállunk öten: P. Jost, a házfőnök, P. Takács, S. plébános, P. Omerovich T. káplán, P. Gulyás, F. nyugalmazott főgimn. tanár és Raile, a rendházban betegeskedő, tüdőbajos skolasztikus. P. Lacikát, akinek otlétéről sem tudtak, mivel kizárólag a könyveinek élt, a detektívek ott hagyták, hogy legyen pap a hívek között. Félték a nép dühétől, ha egészen pap nélkül kell maradnia. A rendház előtti téren siráncozott a falu fele. Eloszlatni sem szép szóval, sem fenyegetéssel nem lehetett őket. Öt kocsin a két detektívvel és a négy vörös órrel egy óra alatt Zalaszentmihályra értünk.

Isten veled Nagypapnak. Ott maradt minden! Csak ép annyi ruhát tudtunk magunkkal vinni a bizonytalan jövőbe, amire ökvetlen szükségünk volt.

1/25 tájban túlsufolt vonatunk beért a nagykanizsai pályaudvarra. Még meg sem állottunk, már fölugrott kocsinkba egy vörös és jelentette a detektíveknek, hogy a „kirendeltség“ itt van, mely a „foglyokat“ átvegye és az ügyészségi fogházba kísérje. De Német detektív nem tágitott. „Ezek nem foglyok, ezek letartóztatott urak. Felviszem őket Seidler népbiztoshoz.“ Megindult a veszekedés sorsunk felett a detektív

és a jelenlevő vörössé vedlett nagykanizsai rendőrkapitány között. A vita vége az lett, hogy egy rozoga omnibuszra rakták a „főtisztelendő urakat” és örök kíséretében átkísérték a barakkórházba. Ott egy üresen álló — brrr! — nemi beteg osztályba elszállásoltak éjjelre. — Kezdetnek ez is elég! Majd jó több is.

Apr. 6-án reggel a detektív engedelmével szabad volt a ferencrendieknél miséznünk. A templomban nem egy könnyes szem nézett ránk. „Ezek elfogott papok. Szegények!” Hja, fekete vasárnap van.

Délután pontosan indult a pesti vonat. Számunkra lefoglaltak két elsőosztályú fülkét, hogy senkivel ne beszélhessünk. Csakhogy a fülkékben ültek már az utasok, ezek káromkodva-dünnögve hagyták el helyüket. Csak egy rokkant elvtárs „az Istennek se hagyja el a helyét! Kell is ezeknek a papoknak első osztályú fülke.” A vörös örök fenyegetőztek, de nem használt. A pasas nem megy. Erre az egyik detektív revolvert rántott elő, és a megfelelő hanghordozással távozásra bírta a konok elvtársat. Mi persze a jelenet néma szemlélői voltunk.

Éjjel 11 után beértünk a Déli-re. A vörös kirendeltség már várt. Felraktak bennünket egy otromba teherautóra, aztán robogtunk a Zrínyi-utcába. „Nincs itthon a séf”. Tehát várni kellett reggelig a volt Nánásy osztály defektív szobájában. A padlón feküdt a pesti ház rektora, P. Bús, de nem volt szabad vele be-

szelni. Atmotoztak. Railét szabadon engedték. Felvették a jegyzőkönyvet. Kegyetlen éjszaka!

Apr. 7. Ma már nem szabad misézni. Tíz óra tájban Vaggaszt aposztata pap kihallgtott, aztán az aktákkal Palágyi elvtárshoz vittek, ki vádbiztos volt. Atfutotta szemével az írást. „Kérem ezeket nem lehet tartóztatni; nincs semmi vád!“ A detektiv a fülébe sügött valamit; erre mindketten Seidlerhez mennek. Öt perc múlva visszajönnek és elhangzott az ítélet: „Jost P. házfőnök, mivel svajci állampolgár — szabad.“ Hármunk felé fordulva: „Az urakat pedig internálni fogjuk. Nincs semmi vád, de a tanácsköztársaság nem kívánja a nép között való jelenlétüket, mert megbízhatatlanok. Jó dolguk lesz. Szabad misézni, hisz valamelyik Pest környéki kolostorba vagy kastélyba visszük. Teljes személyi szabadságot élveznek, csak a néppel nem szabad érintkezni. Ott maradnak a tanácsköztársaság megerősödéséig“, — magamban: vagy a bukásáig, ha addig elevenen megusszuk.

„Egyelőre“ levezettek bennünket a volt főkapitánysági konyhára. Frissen sült detektivek őriztek bennünket, akikben, épen mivel csak pár napja vették át fémmunkásokból, még lángolt az ügybuzgóság. Főfeladatuk egyelőre, saját vallomásuk szerint, ellenőrizni a régi detektiveket, „mert tetszik tudni, azok nem megbízható vörösök.“ Mellékfoglalkozásnak majd mindegyik azt tűzte ki magának, hogy minket „megtérítsen“. Incselkedünk velök: Hát ki is volt az a

Marx? A legcifrább feleletek következtek, de egyetlenegy sem helyes. No de mindegy! A fő az, hoi fogunk aludni. A megoldás egyszerű volt. A konyhából kilakoltatott két szolga egy szalmazsákot hagyott ott. Hát ezt a fal mellé tettük, melléje 3 szál ágydeszkrét, s készen voltak az ágyak. Mikor a káplán esti imáját végezte, a detektív rászólt: „Ugyan feküdjön le, minek busul hiába! Hiszen jó dolguk van!”

Másnap a csoportvezető megengedte, hogy egy detektív felügyelete alatt kimehessünk a bazilikába misézni.

Igy ment ez szombat délig. Egyébként változatos volt az élet. Minduntalan új vendégeket hoztak. Egyik megy: forradalmi törvényszék elé, — a másik jó. — Hát ön kicsoda? Ligárt őrnagy vagyok. És ön? Báró Tesz külügyi hivatalnok. És ön? Scherl ujságíró, a Neue-Freue-Presse munkatársa. Jön a péceli plébános, Szabados, Petrikovits főhadnagy, Molnár szobrász stb. stb. Néha 15-en is voltunk abban a kis konyhában. Micsoda éjjelek. A mi szalmazsákunk igazán közvagyon volt.

Sanyaru helyzetünkben három vigaszunk volt: Mindennap szabad volt misézni. Egy szegény takarító asszony hozott egy kis ennivalót a „szegény főtisztelendő uraknak”. Bajtársaink tisztelete, melyet úgy látszik avval érdemeltünk ki, hogy mi voltunk it az őslakók és már tudjuk a háziszokásokat.

Szombaton délben fordult a kocka. Bejött Glasz-

szon csoportvezető: „P. Takács, Gulyás és Omerovich elmennek a gyűjtőfogházba“. Szervusz világ. Hisz nem ez volt minap az ítélet! Mindegy; tessék menni, ez a rendelet.

Lakatra lezárt, bádogpléhvel bélelt tolonc-autón 50 K-t azonban levontak Kur- und Lufttaxe címen. Négyünket kivéve, a többit letették a Mosonyi-utcában a rögtönítelő bíróságnál.

A „Gyűjtőben“ le kellett adni jó pénzünket, mit azután 5 hét múlva fehér bankókban kaptunk vissza. 50 K-t azonban levontak Kur- und Lufttaxe címen. Azután beraktak bennünket az egyes cellákba. És megcsördültek kívülről a lakatok. „Hja kérem, most mindenki egyforma elbánásban részesül“, apagyilkos és felszentelt pap, mert „nem elég megbizható“. Itt éltünk hét hétig. De hogyan!

A koszt kriminális, — azaz hus is volt azokon a napokon, amikor valami ántánt ember jött látogatni. Misézésről szó se lehetett, „mert az ellenforradalmi ténykedés! Én is jó katolikus vagyok — mondá Nyári elvtárs, de hogy önök azt misézzék a népnek, hogy boldogok a szegények . . . azt a tanácsköztársaság semmi szín alatt meg nem tűri.“ Jó katolikus!

Délelőtt és délután egy-egy órára kiengedtek az udvarra „sétára“. Mulattató jelenetek voltak ezek. „Urak, négy lépés távolság! — Urak ne beszéljenek! — Mikes elvtárs (értsd Mikes János szombathelyi püspököt), maga mindig másfelé jár. — Károlyi elvtárs

(Károlyi György gróf) maga mér megy hátrafelé? Hajja maga ott, jobbra néz és balra beszél . . .“ így idomított bennünket az őrség.

Szorgalmasan hozták az ujakat. Ott láttuk Lovászyt, Szász Károlyt, Teleszky Jánost, Balogh Jenőt, az öreg Rákosi Viktort, a katolikus ujságírókat, a néppárti képviselőket, katonatiszteket. Egy izben 213 volt a létszám. „Ki az uj ott?“ „Nem ismeri? Ez a fiatal József főherceg.“ Ő is ott volt a kiválasztottak között.

Május 2-án este fordulópont állt be a fegyenc életben. „Megbukott a kormány! — Nem megyünk a célakba! Még az éjjel hazaengednek! — Négy zsidó bankár már ki is szabadult . . .“ Sajnos, csak az utolsó volt igaz! De mégis jó eredménye lett a kis „palotaforradalomnak“. Szabad volt ezután a sétákon egymással beszélgetni. Nem zárták be az embert — még éjjelre sem. Egész nap az udvaron lehettünk. Megszerveztük a bizalmi-férfi rendszert — és ennek kézzelfogható előnyei voltak. Például eddig a beküldött csomagok a vörösök vizsgálatán mentek át s ezek kivették belőlük, ami nekik tetszett. Most a csomagot csak a mi bizalmink jelenlétében volt szabad az öröknek megvizsgálni, aki gondoskodott, hogy épen jusson a címzett kezéhez.

Igy éldégtünk május 25-ig. Közben egyeseket hazabocsátottak, másokat hoztak. Bekerültek a Dormandy összeesküvés részesei, be a zalamegyei ellenforradalmárok is. Az utolsó két hét különösen humo-

ros volt. Egyre szaporodtak az „örzésünkre rendelt“ vörösök; már 14 gépfegyver és 4 ágyu volt a feygházban a védelmünkre. Jól tudtuk mi azt, hogy ez arra való volt, ha netán külső segítség érkezne számunkra — bennünket lekaszaboljanak, magukat pedig védjék a vörösök. De erre nem került a sor. Majd minden másnap jött valami „megbizott elvtárs“ és sorba kérdezett bennünket, miért vagyunk ott. „Mert idehoztak“, mond az egyik; „azt maguknak kell tudni“ véli a másik; „hiszen már hat hete itt vagyok, és még azt se tudják miért“, okoskodik a harmadik. És így tovább.

Május 25-én d. u. megjelenik egy kb. 18 éves ifju és citál bennünket: „Mennek a páterek“. De hová? Egyelőre kihallgatásra. Valamit ránk kell fogni, hátha felülünk és akkor lesz legitimáció az eddigi fogsághoz és a még következőhöz. „Vallja be — mondja az elvtárs P. plébánosnak — hiába is tagadná. A rendtárs most vallott maga ellen.“ „Hívják be újból, és valljon előttem“, — védekezik a kigyócsipés ellen a páter. Ez hatott. Ez volt a Schluss-akkord.

Hiveink ezalatt imádkoztak és kiszabadításukon dolgoztak. Két deputáció is járt már Pesten, de sikertelenül. Otthon ismételten elmentek előbb a járás székhelyére. Szép ígéretek kaptak — mást nem. Végre új küldöttséget alakítottak: két ifju- és két leányból. Ezek előbb pár estén át, hazatérve a nehéz mezei munkáról, bejárták a plébánia kiterjedt területén fekvő négy falut és aláírásokat gyűjtöttek. A nép akarja.

hogy szabadon engedjék a pátereket. Így felfegyverkezve utnak indultak Pestre. De hál' Isten oda már nem jutottak el. Ugyanis bennünket május 28-án este 10 órakor szabadlábra helyeztek.

Május 29-én már a kora hajnali órában elhagytuk a fegyházat, amelyben hét hetet töltöttünk és első dolgunk volt templomot keresni, hogy újból bemutassuk Istennek a szent mise áldozatot.

Ez szívből jött! Istenem mégis élve szabadultunk!

Május 30-án reggel nagy mesterkedéssel már hajnali 5 órakor a kanizsai vonaton ültünk, vad civilben. szakállal, pödört bajusszal. Ki sejti, hogy itt két jezsuita megy haza a börtönből. Elértünk Komárvárosba. Még be sem érkezett vonatunk a pályaudvarra, mikor a kitérőn már megindult a Pest felé menő vonat. Ez vitte az értünk utazó deputációt. Egy sikoltás, hangos örömkialtás, — észrevettek; ámde vonatjuk már teljes mozgásban lévén, átszállásra gondolni sem lehetett. Mit csinálnak most szegények — vajjon csakugyan észrevettek? Ha felmennek Pestre és ott sehol se találhatnak. Szegények! Így töprenkedünk mi. — Este ép a vacsoránál ülünk a kanizsai ferencrendieknel, mikor lélekszakadva beállit a mi deputációnk. „Hát ti hogy kerültök ide?“ „Észrevettük a ft. urakat. A következő állomáson leszálltunk és megindultunk gyalog vissza. A kosarat (kb. 25 kg. súlyú étellemmel) felváltva a fejünkön vittük. De nagyon éles volt e kő a sinek mellett és mi mezítláb voltunk és már 8 km.-t

mentünk. Akkor láttuk, hogy alkonyat előtt nem érünk Kanizsáig, hát fogadtunk egy fuvar-t. Fizettünk 70 forintot és ez behozott. Csakhogy itt vannak, ó Istenem csakhogy ezt megértük . . .“

Május 30-án reggel hatkor vonatra ültünk és lassu dőcögéssel igyekeztünk hazafelé. Az utolsó állomástól még 13 km. volt hazáig. Hogy tegyük meg ezt az utat annyi csomaggal? A deputáció segített a bajon. Elmentek egy 4 km. távolságra fekvő majorba, kocsit kértek számunkra, ők pedig gyalog hazafutottak. Előbb hazaértek, mint mi. Mikor a nép meglátta őket, nem tudták a dolgot mire vélni. „Hát ti már itthon vagytok? Hát a kosár hol van . . .?“ Jókedvükben hámiskodnak komoly képpel: „A vörösök elvették az ennivalót és minket hazazavartak“. — „Nem igaz, jönnek a páterek“. A nép nem tudja, melyiknek higgyen. Erre berobog a mi kocsink. Örömkönnyek zápora — sok virág, az egész falu talpon . . . Otthon vagyunk! Hál' Istennek!

Ez ugyan még nem volt a kálvária vége, de a többi stációt otthon jártuk már egy pár jött-ment gonosz-sága miatt. Persze mire hazajöttünk, mindenünket elkommunizálták, még a fehérneműt, iratainkat sem adták ide. Semmink sincs! Hogy fogunk élni? Hoz a nép ágyneműt, hoz ennivalót bőven . . . Isten nem hagyja el övéit, kik benne bíznak!“

A kapornakiak tehát otthon voltak legalább; ha nem is lehettek a rendházban, mégis elfoglalhatták a

plébániát. Mi pestiek még messze álltunk attól, hogy rendes működésünk fonalát felvegyük.

Kriptopásztorkodás.

Mégis sűrűn megfordultam a rendház tájékán. Láttam társzekerekén hurcolják el a katolikus sajtótermékeket. Láttam, amint kiürült a Jézus-Szive Szövetség sajtóterjesztő-vállalat bolthelyisége, s láttam, hogy voltak kénytelenek a kommunista ponyvatermékeket kirakatba tenni. A buzgó tulajdonosok nagy lelki keserűségére történt ez, de vigasztaltam s megnyugtattam őket, hogy a kényszerűség hatása alatt tartják ők raktáron ezen iratokat s ha nem kínálják senkinek azokat, a raktáron tartással nem követnek el lelkiismeretüket sértő dolgot; csak a kisebb rosszat tűrik el, mert különben elvesztették volna az üzletet és a még megmaradt jó könyveket sem tudták volna a hívek kezébe juttatni, hanem a papírmalom zúzója áldozatául engedték volna át.

A jó leányok úgy iparkodtak a kommunista füzeteket kirakni, hogy a nap rájuk süssön s az ablaktábláról visszaverődő bántó fény miatt ne lehessen azokat látni. Nem is volt a „szellemi termékek” bizottsága az ő forgalmukkal megelégedve.

Minthogy a templomunkban nem működhettem. gyónógyermekeim magánházakban kerestek fel, ahol

előre megállapított napon e célból összejöttek egy páran. Lakásomtól lehetőleg távoltartottam a vendégeket, hogy házbizalmiaknak vagy másoknak feltűnő ne legyen a gyakori látogatás.

Érdekes volt azért, hogy hány különféle civilruhába bujt szerzetes kereste fel a „nyugalmazott tanár urat“, — ahogy a házban ismertek. A főbizalmi, bár elég tisztelettel, de mégis néha a nyakamra járt és tudni szeretete volna, hogy hol voltam tanár és miért nem tanítok most is. A szobámban is körülnézett. A sok könyv megértette vele, hogy tanárember voltam, de gyanus volt neki a kereszt, szentkép, imazsámoly s több hasonló „klerikális“ dolog. Amikor pedig a vörösök sorozását magas házbizalmi hivatalából önérzetesen ellenőrizte, eljött felelősségre vonni, hogy miért nem soroztatom magam? „Mert nem vagyok köteles“. „De hisz a bejelentőlap szerint még nem 45 éves a tanár úr.“ Erre kijelentettem, hogy papokat nem soroznak, hát azért nem megyek.

Mínthogy vendéglátóim iránt hálával tartozott régebbi jótéteményekért s papi mivoltom magában véve nem lehetett bűn a bizalmi szemében, hát békét hagyott s csak szerényen kérdezte az asztalon levő szentképről, hogy kit ábrázol? Szent Expeditus képe volt, amint a vértanu a keresztet tartja kezében.

A bizalmi nézi a képet: „Ugye ez vallási agitátor volt?“ „Igen“, volt a felelet — „ez vallási agitátor volt“; mért is magyaráztam volna másképp egy vértanu szent

hitvallói önfeláldozását, mikor az ő kommunista ideológiájában elég jól fejezte ki magát. Egyébként kegyesen megkimélt a feljelentéstől s nem szolgáltatott a terrorfiuk kezébe.

Gyakrabban meg kellett fordulnom különféle kólostorokban és megbízatásom szerint az érseki helynökségen.

Az apácáknak folytonos keresztjük volt a sok zaklatáson kívül az a lelki kín és nyugtalanság, amit a különféle nyilatkozatok előterjesztése okozott nekik. Vagy négyféle formula volt a kezemben, amelyek közül egyik-másik határozottan magában foglalta a szerzetesi aposztáziát, míg némelyik burkoltan és ravaszul.

Nem egy helyen igyekeztek a kommunisták hamis magyarázatokkal és hízog ígéretekkel rávenni az apácákat, hogy ezen enyhe és látszólag ártatlan formulát írják alá, amelyben kijelentik, hogy a tanácsköztársaság szolgálatába állanak s magukat minden rendeletének alávetik. De mivel azt kívánták tőlük, — amint ez ismételt hivatalos nyilatkozataikból világos volt — hogy tagadják meg szerzetesi mivoltukat s vonják ki magukat rendi előjáróik vezetése alól, tehát szegjék meg engedelmességi fogadalmukat — ők határozottan ellenszegültek s legfőlebb tévedésből, félrevezetve írtak alá az ártalmatlannak látszó nyilatkozatot.

Tömerdek részletét lehetne ezen felszólításoknak és zaklatásoknak, fenyegetéseknek leírnom, de szándé-

kom ellenére tulságos hosszúra nyujtaná az elbeszélésemet. Hogy mennyire aposztáziát és a szerzetesi hivatás megtagadását követelte a tanácsköztársaság a nyilatkozat aláírásával, azt az elvtársak maguk is eléggé kifejezték, midőn pl. gúnyolódtak azon szerzetes tanároknak fölött, akik behódoltak a kommunizmus elveinek és „Menekülnek a patkányok” című cikkben csúfolták meg őket.

A főváros zárdái ezidőben, május vége felé — bár a likvidálás mindenütt megtörtént — még mindig java-részt nem voltak végleg felosztatva, csak a gondnokok és zsidó gondnoknők szekaturáinak voltak áldozatai.

Nem csekély keserűséget okozott az iskola züllesztésének látványa azoknak a szerzetesi nevelőknek, akiknek egész életcéljuk az ifjúság erkölcsös nevelése volt.

Hogy egyáltalában mit művelt a vörös uralom az iskolákban, azt hiszem, annyira közismert dolog, hogy meg sem kellene említenem. Kunfi emberei valóban szorgalmasan hozzáfogtak a közoktatásügyi népbiztos régi óhajának gyors végrehajtásához: nemcsak a vallásoktatást vetették ki az iskolából, hanem iparkodtak a „rozoga közoktatásügyet a forradalom szellemében teljesen átalakítani”. Kunfi szolgálékü hada hizelgett a népbiztos elvtársnak, hogy „energikus és céltudatos mozdulattal ajtót nyitott az új szellemnek az egyetemre való bevonulására” s azt is jól tudta, „hogy az új iskola megteremtését nem az új iskolaszervezeten

és új tanterven kell kezdeni, hanem a tanítóság szellemének átalakításán" s „a lelkek forradalmasítását kívánta erősebb lendületbe hozni“. Azért kellett hát üldözni a szerzetes tanárokat és tanárnőket, mert ezekben volt annyi jellemzilárdság, hogy nem tudtak márról-holnapra megvörösödni.

A megvörösödött tanárok azonban nagyon is nekifeszültek a munkának, úgy hogy nemcsak jobbérzelmű tanároktól hallottam keserű panaszokat, hanem még a szélsőbb balon is megborzadtak a gyermeklelküket megrontó műveleteiktől. Az O. K. T. K. ugyancsak liberális hasábjain még a szovjet kítörése előtt felémelte szavát egy elvtárs: „legalább mi tanárok ne rongáljuk össze még jobban az iskola ma már úgy is csak roncsaiban fennmaradt belső rendjét, s ne szakítsuk széjjel az iskolai fegyelem utolsó szálait.“ A szovjet alatt megtették azt is. Itt Budapesten egy középiskolai tanár pl. ily kijelentésekre ragadtatta magát: „Fiuk, mi eddig tinektek csupa hazugságokat tanítottunk, az igazságot pedig elhallgattuk, mert így kívánta azt tőlünk a forradalom által megbuktatott régi rend.“ Ily tanárnak aztán jellemfejlesztő és tekintélytszerző hatása lehet! Az új rendben a „kis elvtársak“ felülbíráhatták a tanár ítéletét az osztályozásban; vagy pl. öt percnyi magyarázat után felállt a „bizalmi“ s kijelentette a tanító elvtársnak, hogy elég volt a tanításból. A diákság részben kinevette és megvetette a kommunista iskolát, részben örült, hogy bármit tehetett s

emellett tanulni nem kellett. Az „ifjumunkás“ diákok nagy mulatságára vált a komédia, amit vörös uj tanítóelvtársaik véghezvittek. Megszavaztatták alsó osztályos gyermekeket, hogy akarják-e ezt vagy azt a tanárt. Furcsánál-furcsább jeleneteket beszéltek el a diákok erről a tanulástól mentes iskoláról, mely a leg-tökéletesebb pedagógiai fiaskó volt.

Hacsak nem demoralizálta volna már a gyermekvilágot is! Kis leányokat arra tanítottak, hogy a szülőket nem kell tisztelni, mert hisz a gyermek az ő kéjük gyümölcse s a szülő köteles róluk gondoskodni. Polgári iskolás leányok keservesen panaszkodtak, hogy az uj zsidó tanítóelvtárs óra alatt a padok közt jár és füzeteikbe tekintés ürügye alatt arcukhoz dörgöli szakállát. Egy zárdában mielőtt az iskolát kitelepítették az apácáktól, a zsidó elvtársnő a leányoknak nagy hévvel fejtegette kommunista tanait, hirdetve, hogy ő fogja Krisztus igazi tanítását megmagyarázni. A leányok azonban nem figyeltek rá, hanem elővették a rózsafüzért s elkezdtek imádkozni. Persze dühöngött az elvtársnő a javithatatlan ifju elvtársnőkön, amint meghallotta az olvasók csörömpölését a pad alatt.

Hogy a vallás tanait gúny tárgyává tegyék, az iskolát és felelést fel kellett használni. Egyik vörös tanítóelvtárs ki akarta kérdezni a növendékeket a hittanból. „Hadd látom, mit tanultok a hittanból?“ — „A vallásoktatás el van törölve, — tiltakoztak az okos leánykák -- abból nem felelünk!“ Egy apró kilenc

éves csöppség, mikor a tanítóelvtárs azt mondta, hogy ezentul majd ő tanít igazi hittant, gyermekded nyíltsággal felelte: „Én csak a pap bácsitól tanulok hittant, magától nem!”

Egyébként is a iskolába küldött elvtársak gyakran messze áthágták hatáskörüket. Egy apácazárdában pl. az elvtársnő nemcsak az órákra járt el, hanem még a konyhába, az apácák magán lakószobáiba is kopogtatás nélkül önkényesen benyitott. A templomban a májusi oltáron álló Szűz Mária szobor fehérliomos szövetű sátorát vörössel akarta kicseréltetni, s persze zsidó léteire nem értette meg, hogy mért is ragaszkodnak a Szűz Mária tiszteletére diszitett oltáron a fehér színhez. Ő ebbe is ellenforradalmi törekvést értelmezett.

A pedagógiai abszurdítások úgy elkeserítették a szülőket, hogy nem akarták gyermekeiket a vörösök iskoláiba küldeni. Nem egy szülő keseregve mondta nekem, hogy kiviszi gyermekét külföldre, csak valami módon átjuttathassa a határon, de ily lélekkufárok kezei közt nem hagyja. Hisz a nemi felvilágosítással esztelenül rontották az ifjúságot. Nagyon érthető volt a tüntető felvonulás, amely különféle városban a zárda-iskolák érdekében történt. A sokat zaklatott angolkisasszonyok mellett is tüntettek az apák és anyák. Az igazság kedvéért emlitem meg, hogy a nagy tömegtüntetést sem az apácák, sem a felnőttek, hanem maguk a gyermekek idézték föl. Mert szerették a vallásos.

szellemben működő apácatanítónőket, annak hírére, hogy az apácáknak több mint száz éves székhelyükről másnap távozniuk kell, ketten, hárman naiv egyszerűséggel elhatározták, hogy azt megakadályozzák. Egyik leány az iskolakapuba állt s a kiözönlő gyerekeknek egyre azt mondogatta: „Holnap apád-anyád itt legyen! Holnap apád-anyád itt legyen!” Az apróságok hiven magukkal hozták szüleiket. Az egybegyűlt szülők aztán tömeglélektanilag könnyen magyarázható hatalmas tiltakozó menetté alakultak s fenyegetőleg vonultak fel Fáber elé. Fáber ekkor maga sietett megnyugtatóni az angolkisasszonyokat, s „további intézkedésig” a helyükön hagyta őket. „Holnap”, „jövő héten”, „további intézkedésig”, „szombatig” stb. szolt a maradási határidő, — úgy hogy a máterek a kérdésemre, hogy s miként vannak, nevetve márcsak azt felelték: „további intézkedésig” nyakunkon a kötél, még nem huzták fel. Néha oly közel volt a kilakoltatás, hogy többen rendházat, internátust, iskolát, mindent elhagyva kiszaladtak a városba; másnap aztán a vigasztaló „további intézkedésig” megint visszaszállingóztak.

Milyen élet folyt a rendházunkban távollétünk alatt?

Az a gondnok, aki a mi rendházunkban volt, boldogított más szerzetesházakat is és revolverével lövöldözött a folyosókon, ijesztve annak lakóit és látogatóit.

Egy könyvevezető apácát mindjárt az első napokban a páterek elfogatása után, Bojtor elvtárs felszólított, hogy kövesse őt P. Bús szobájába. Minthogy az apáca tiltakozott rendházunknak a klauzura alá eső részébe lépni, az elvtárs a homlokára szegezte a pisztoly csövét s rákiáltott: „Jöjjön, mert különben lelövöm, mint egy kutyát!” Képzeltető, hogy milyen aggodalmakat állt ki a szegény.

Ugyanez az elvtárs garázdálkodott a kegyesrendiek házában is. Itt pl., midőn a diákok tanárjaik könyveit cipelték ki a rendházból, a folyosón rájuk lőtt.

Maga Fáber is bevallotta, hogy ez a mi gondnokunk kommunista tisztjét tulságos eréllyel teljesíti s helyébe egy másikat rendelt hozzánk. Ez új elvtárs nem kezelte ugyan revolverrel az embereket, de ellopta a rendház evőeszközeit és több ruhaneműjét; sőt egy leány megbecstelenítése miatt, akit takarítónőnek fogadott fel s a megürült rendház egy szobájába burtolt — kénytelen volt Fáber elvtárs kiadni neki is az utat.

Ezt a gondnokok sorában egy aposztata pap követte, aki váltig erősítette, hogy nagy rend lesz ezentúl, amit azzal kezdett, hogy mindjárt az első napokban a miséből holt részegre itta magát. Ő is tartott kommunista előadásokat az otthon kápolnájában, melyről kijelentette Fáber, hogy ez semmikép sem maradhat egyházi jellegű helyiség. A vörösök egyre jobban garázdálkodtak a házban s így attól tartottam, hogy esetleg az oltárkövet is megsértik vagy legalább is az elhurcol.

lásnál sérülést szenved. Azért felkértem az Otthonba járó „Sziv“ leányokat, hogy titokban hozzák ki e kápolnából.

Ők éjnek idején beosontak oda és tiszteletteljesen biztonságba hozták az oltárkövet. Az Oltáriszentség már rég nem volt ott. Amikor a vörösök megszállták a rendházat, az Oltáriszentséget szószoros értelemben ki kellett lopni a templomból és az Otthonból, mert az aranyra éhes vörösök előtt nem volt biztonságban. Hogy a dolog mikép történt, azt a dologban részes így közölte: „... Nem fogom soha életemben elfelejteni azt a reggelt, amikor egy civilruhás pappal és egyik társammal belopódtunk a vörös katonák által őrzött üres rendházba és azon keresztül a zárt Szent-Sziv templom szentélyébe. A pap civil ruhában, sötét, gyertyaláng nélküli oltárnál, zárt ajtók mögött vette ki a legm. Oltáriszentséget. Megáldoztatott minket és azután magához vette a kelyhet és szentségmutatót. A pincefolyosókon át szöktettük kifelé az Urat. Ott börtörkált elől a pap a Legszentebbel, — utána mi ketten könnyezve és imádkozva. Ugy loptuk át az Urat a mi Otthonunk kápolnájába . . .“ Az Otthon kápolnájából pedig egy apáca vitte tovább s mentette meg a Legszentebbet. Láttá szegény nővér, hogy ott nem lehet hagyni a szentséget; a vörös örök miatt pap be nem mehetett a házba, hát letérdelt a tubernákulum elé és imádkozott: „Jézusom, bocsáss meg, de elviszlek“. A szentségház kulcsát a Sziv-leányai őrizték, akik

proletár-konyhát alapítva maradhattak a házban. A nővér elkérte a tabernakulum kulcsát s civil ruhája alatt keblére rejtette a corporale-ba takart szentséget: aztán nagy kendőt vetve magára, az alá rejtette a ciboriumot. Egy leány karjába kapaszkodva, hogy fel ne tűnjék a kendőbe rejtegetés, megindult kifelé. „Jézusom, csak most vedd el az eszüket!” — sóhajtozott magában az apáca, amint átment a vörös örök között. Ezek utánuk mentek az utcán. Nagy tömeg állt a templom előtti téren; abba elegyedve eltűntek a vörösek szeme elől s igyekeztek gyorsan a Marianum intézet kápolnájába elhelyezni a szentséget.

A magánkápolnák leszerelésével Fáber P. Buttykay Antalt bizta meg, ki nem sietett a dologgal. Egy szép napon mégis kénytelen volt megkezdeni munkáját s leszerelte a mi házi kápolnánkat. Ekkor elmentem hozzá s felkértem őt, hogy a házi kápolna oltárát, ugyyszintén az Otthon kápolnájának olárát is állítsa fel a templomokban, hogy a kongreganisták vigasztalásukra felkereshessék azt az oltárképet, amely előtt annyi vigasztaló boldog percet töltöttek.

P. Buttykay nagy készséggel ígerte, hogy így fog eljárni s az ő ismert szellemességével mesélte el, hogy minő megbízatása van Fábertől a magánkápolnák leszerelésére vonatkozólag.

Fáber hívatta őt, hogy miért késik annyira parancsának végrehajtásával. „Hát tetszik tudni, felelte P. Antal — hogy tőlünk mindent ellikvidáltak, a leszerel-

léshez pedig pénz kell. Az oltárokat le kell bontani, azt el kell fuvaroztatni, raktárhelyiség kell, ahol az ily dolgok összegyűjtessenek; mindehhez pénz kell, mert Krisztus koporsóját sem őrzik ingyen.“

Fáber elvtárs ezt végre belátta. Így aztán lassan hozzáfogtak a dologhoz s itt kezdte P. Antal a leszere-
lést, ahol ez legkevesbbé fáj, szavai szerint — a jezsui-
táknál, mert hiszen azokat már ugyis kidobták a ház-
ból. Így hát a házi kápolnánk leszereltetett.

Az Otthon kápolnájával azonban addig huzódott
a dolog, míg semmisem lett belőle.

Az oltárterítőket s egyházi ruhaneműt szerencsére
mégsem bántották. Bár, mikor az erőszakos ruharekvi-
rálások folyamatban voltak. Fáber az oltárterítőkre ve-
tette szemeit. Kijelentette P. Buttykaynak, hogy fölös-
leges az a sok egyházi fehérenemű, elég minden oltár
számára 2 terítő: egyik rajta legyen, a másik mosás-
ban. P. Antal megjegyezte: „de talán tetszik arra em-
lékezni, (minthogy Fáber piarista klerikus volt), hogy
liturgikus előírás szerint 3 terítőnek kell az oltáron
lenni“. „Igen, igen, akkor marad 6 darab; 3 az oltáron.
3 mosásban.“ „De ha már szóltam — folytatja P. Antal
— menjünk tovább: Tetszik ismerni a budapesti mo-
satási viszonyokat, hogy egy hónapon belül alig lehet
valamit visszakapni a mosásból; így legalább 9-nek
kell maradni. „Arról szó sincs, — vágott közbe Fáber,
aki nem akart P. Buttykayval megalkudni, mint az Ur
Isten Ábrahámval, — hat darab marad és semmi több“.

P. Antal hivatkozott arra, hogy ezek szentelt ruhák, hát mit akarnak ezzel csinálni. . . . „Pelenkát a proletár-gyermekeknek“, magyarázta Fáber. Ugy tudom ez a nemes, emberbaráti terv várakozott az apácák fátyolaira is.

A tanácsköztársaság nem kevés gyötrelmet okozott az érseki-helynökség hivatalában is, vallásellenes rendeleteivel. Aminő volt pl. az anyakönyvek kiadatási parancsa, a törvénytelen gyermekek törvényesítése, a szabadszerelem jogán való házasságkötés, a hitoktatás eltörlése s hasonló intézkedések, amelyekből a gyakorlatban s az egyházi jogszokások és törvényekre nézve tömérdek kellemetlenség és nem egy keserves kázus állott be.

Látogatások a vidéken.

Az ellenforradalmi puccs napjai.

Ily dolgokkal telt el a május. Ugy e hónapban, mint a következőkben, többször pár közelebbi faluba, ahová szakszervezeti igazolvánnyal külön utazási engedély nélkül lehetett menni, kimentem, felkeresni ott lappangó pátereinket.

Különösen kedves emlékek fűződnek P. Tomcsányi viszontlátásának perceihez.

Midőn legelső ízben kerestem fel a Nógrádból való visszajövetelem után, azt sem tudtam biztosan, hogy vajjon azon helyen találom-e, ahová őt kedves jóakarói juttatták. Még most is élénken emlékezem a rend-

házból távozási útjára, amikor egy repülőtiszt barátja öltöztette az öreg urat civilbe. Az élet legkomolyabb percei is komikussá válhatnak. Ilyen volt ez is.

A mi kedves jó P. Tomcsányink több mint 50 év óta nem öltött civilruhát magára s csak nem tudta a máslit megkötni. Megható gyengédséggel igazította helyre a „Lajos bácsi”-nak ezt a toaletthibát a fiatal tiszt ismerőse, aki vele először ki akart repülni abból a csunya szovjet-világból. De az öreg ur ilyen kalandokra nem volt hajlandó földi életében. Zárt kocsin ment el, minthogy P. Tomcsányi annyira közismert alak, hogy vonaton nem utazhatik inkognitóban.

Az ő lelkinagyságával mindenbe könnyen beletörődött, csak tudós könyveitől és irataitól nehezen tudott megválni. Mikor elbucsúztunk, utolsó szava ez volt: „Zsiguskám, csak a kézirateimat mentse meg, ha lehet.” Sajnos, ez a kívánsága nem teljesült egészen; néhány már befejezett művét, amit tréfálózva „posztumusz művei” gyanánt szokott nekem ajánlgatni, sértetlenül megmentettük, azonban egy láda kéziratot a vörösök a pincében szétszórtak s szorgalmasan használták alágyujtásra.

Azóta már több mint egy hónapja nem láttam őt s elképzelhető örömöm, mikor egy dunántúli község plébániájának kertjében szokott mosolyával ölelt át. Ilyenkor elbeszéltük egymásnak, amit hallottunk rendtársainkról s terveinket a jövőre vonatkozólag.

Minthogy P. Tomcsányi annyira ismert alak.

csakhamar a községbe járó idegenek felismerték s arra is kellett gondolnom, hogy esetleg a vörös terror hevesebb dühöngéseinek napjaiban, gyorsan más helyre, nagyobb biztonságba juttassam. De ő nem volt hajlandó sokat törődni a maga biztonságával, hanem igyekezett öreg napjait is a lelkek szolgálatára szentelni, s ott maradt, ahová menekült és a plébános urnak, amiben tehetette, segítségére volt.

Ez a nehányszori kiruccanás P. Tomcsányihoz, lelkiileg mindig felvidított. Kellett is az ilyen lelki fel-lélegzés a sok depresszió között, amely nap-nap után, sőt óráról-órára ért a városban. Akik itt voltak, igen jól tudják, hogy juniús közepe táján mily izzó volt a hangulat s főleg Urnapja körül a vallástsértő jelenetek napirenden voltak.

Az embereket elkészerítette a vörös zsidók tulkapása s közismert dolog emlékéit idézem, mikor megemlitem, hogy az Urnapi-körmeneten, a Krisztina-városban a vörösök sortüzet adtak, mert egy inzultáló zsidót az elkészeredett nép a földre terített. Ugy szintén a Várban Preusz Mórnak ismert esete bősztette fel a népet.

Ezen napokban az ellenforradalmi hírek is mind hangosabbak lettek a városban, én pedig azzal a gondolattal foglalkoztam, hogy P. Provinciálissal való megállapodásunk szerint kiszököm Ausztriába s hasonlókép az utat előkészitem P. Provinciálisnak a szökésre.

Az összeköttetést köztünk egy derék fiatal báró tartotta fenn s mikor a különféle tervünk annyira érlelődött, hogy már a megvalósításra lehetet gondolni. P. Provinciálissal közöltem a kivitel módozatait.

A templomunkban ezalatt egyre tarthatatlanabb lett pátereink szorongatott helyzete, akiket még segéd-lelkészeknek sem akartak megtérni a vörösök. A templom melletti folyosón levő hitközségi irodát is elakarták venni. A templomot, sekrestyét és tornyot egyre bolygatták, mint ellenforradalmi és fegyverrejtési helyiségeket. Ép azért Haubrich letiltotta az évenként oly nagyszerű Jézus-Szive-körmenetet, amit az idén a Herceggprimás Őeminenciája akart vezetni.

Jézus Szive ünnepén benn voltam a templomban világi ruhában s minthogy még a portáról a sekrestyébe vezető ajtót is lezárták a vörösök, csak a templomon keresztül juthattam be a sekrestyébe, hogy találkozhassam rendtársaimmal. Máris ott settenkedett Naxner elvtárs, aki egyike volt a legkellemetlenkedőbb alakoknak a környéken. A templommal szemben levő Marianum apácaintézetnek volt gondnoka s egy ablakból folyton figyelte templomunkat s az ott megforduló közönséget, főleg a gyanus jezsuitákat.

Az ember sohasem tudta ezen a tájon, hogy mikor kerül a terroristák kezébe. Ezekben a napokban a Sacré Coeur István-uti zárdájában miséztem, ahol annak hátsó oldalán levő kis kerti ajtón mehettem.

csak be, mert vörös őrk állták el a zárda rendes bejáratát.

Junius vége felé az a meglepetés ért, hogy ft. P. Provinciális beállított hozzám. Megbeszéltük ausztriai szökési szándékunkat. Biztatóbb képet nem nyújtottak a körülmények. Rómával érintkeznünk nem lehetett, a megszállott területen levő házainkkal is minden összeköttetésünk el volt vágva, így tehát elhatároztuk, hogy P. Provinciális a szovjet-területen kívül eső házakat vezeti, én pedig ezen belül fogok maradni és a szétszórt rendtársak közt fogom fenntartani a hivatalos összeköttetést. De azért tájékozás és irányítási szempontok céljából kimegyek Ausztriába rövid időre.

Együttal nagyon hírlettek az ellenforradalmi készülődések s így egyelőre P. Provinciális indult utnak, én pedig maradtam, hogy az ellenforradalom sikere esetén legyen itt valaki, aki hivatalosan átveszi a rendházat.

Tudvalevőleg 24-én volt az ellenforradalmi puccs, mely alatt még Budapesten tartózkodtam s amelynek elnyomtatása után a templomban működő pátereinknek ugyancsak sok kellemetlenségük volt.

Rájuk fogták, hogy a templomtoronyban gépfegyver van felállítva és fegyverek, muníció elrejtve. Át is kutatták a templomot, pincétől a toronytetőig s igazán Isten különös oltalmának köszönhető, hogy ezen napokban sem történt közlünk egyiknek sem komoly baja, hisz a papgyilkosságok nem tartoztak, sajnos, a

tulzó rémhírek közé, hanem úgy a fővárosba érkező hírek, mint a vidéken szerzett közvetetlen értesítések meggyőzték a szomoru valóságról, hogy a vörösek nem egy papot tettek el láb alól.

A kalocsai ellenforradalom. Szamuely akaszt.

Nem kevésbbé bámulatos, hogy a híres kalocsai ellenforradalom alkalmával az ottani pátereket semmi bántódás nem érte, pedig Szamuely kegyetlenkedésének híre roppantul aggasztott a kalocsaiak miatt. Jó ideig semmi biztos értesülést nem kaptam tőlük, csak később ottjártamban tudtam meg a rémnapok lefolyásáról egyet-mást. A kollégium naplójából ezen képet kaptam az ellenforradalmi puccsról és annak levetéséről:

„Junius 20-án korán reggel igen megdöbbentő hírek érkeztek a szomszéd községekből, hogy t. i. nagy események és nagy harcok előtt állunk. A mezőre menő munkásokat hazaküldték, a marhákat a mezőről hazahajtották. Nem tudtuk elgondolni, hogy mi van készülöben; nem sokat törődtünk az ijesztgetésekkel, mert ezek mindennapiak voltak. Délután két óra tájban puskalövések hallatszottak házunk előtt, kinézünk és nagy meglepetésünkre szörnyű zürzavart láttunk. A nép fut és menekül, vidékiek és parasztok jönnek puskával, vasvillával, ásóval és bottal egyene-

sen a városháznak; hamarosan kitűzik a fehér zászlót, a nálunk diszteremben lévő vörös őrséget lefegyverzik, a kisszemináriumban lévő puskákat szétosztják. Háromszor is jött bizottság hozzánk és követelte a konviktusban lakó elvtársak kiadását, de mindannyiszor lecsillapítottuk őket és kértük, hogy ne legyen bántódása senkinek. A vasutnál is nagyobb fajta összeütközés volt; több vörös katona elesett és megsebesült. A puskalövésekre a villán lakó páterek és magiszterek odasiettek és gondozás alá vették a sebesülteket, azután kórházba szállították őket.

Este sürgették a fehér zászló kitűzését; de mi kértük, hogy nálunk ezt ne igen sürgessék, mert nekünk nem szabad politikával foglalkozni. Mihelyt azonban az előljáróság azt hivatalosan elrendeli, kitűzzük.

Következő nap a nép igen izgatott volt; szuronyos katonák minden fegyverfogható embert felszólítottak, hogy menjen harcolni, ha mással nem, legalább ásóval és kapával. Nem lehetett eligazodni, hogy mi történt és hogy mi van készülóban.

Másnap, 22-én, — pünkösd után második vasárnap, — a nagy zürzavar miatt sz. mise után a templom bezáratott és a délutáni ájtatosság is elmaradt.

A hangulat már igen elűtő volt; az uri osztály aggódott és amennyire csak lehet mindentől tartózkodott, sőt igen sokan már-már menekültek; a vörös munkásnép ellenben igen bizakodó és harcias lett.

Délután 4 órakor futárok jöttek Kalocsára, hogy

a vörös katonák jönnek; Dunapatajon már győztek. Később valaki félreverte a székesegyház harangját, mire a nép igen megijedt és menekült amerre tudott. Éjjel felverték a háztulajdonosokat, hogy azonnal menjenek a városházára, ahol a Kiskőrösről érkezett sürgönyre kell választ adni: vagy feladják Kalocsát, vagy azonnal megkezdik annak bombázását. Csak 45 perc adatott a tanácskozásra. A válasz egyhangulag az volt, hogy a város megadja magát.

Hajnalban 4 óra körül bevonult a vörös őrség, ki-tűzte a városházán a vörös lobogót és 8 óra után koc-sikon (lehetett 50—60 kocsi) bevonult a Fő-utcára. Estefelé megérkezett a rögtönítélő bizottság és $\frac{3}{4}$ 8 órakor a főutcán, sajnos ép a kollégiumunk és a kon-viktusunk előtt, ahol a kettős celtisz fasor áll, meg-kezdődött az akasztás. Tizennégyet akasztottak. Szamuely Tibor a kollégiummal szemben lévő sarkon szemlélte az akasztást, s kéjelegve felkiáltott: Feisé-ges egy látvány! Csak másnap (25-én) délelőtt 10 óra-kor szedték le az akasztottakat és a temetőben közös sirba, koporsó nélkül elföldelték őket. Délfelé és este is újból akasztottak egyet-egyet; szomszédban a tör-vényszék udvarán pedig ötöt agyonlőttek. Közelebbi értesüléseket megbízható forrásból nem lehetett hal-lani. Szamuelynek a rendházunkban készítettek hely-et, de szerencsére még sem jött be igénybe venni a lakást.

Az akasztás és fejbélövés ezzel véget ért; de helyette

Kalocsa és környéke rettenetesen megbírságotlatott. Kalocsára öt millió koronát vetettek ki.

Jézus Szívének ünnepére csak kalocsaiak jöhettek, mert a vidékiek nem mehettek ki a faluból.

Vasárnap is csak a kalocsaiak jöttek. Nagymise sem volt, mert az énekesek hiányoztak; a körmenet és szentbeszéd is elmaradt. Ilyen egyszerűen és gyéren alig volt még ez az ünnep megtartva, mióta jezsuiták vannak Kalocsán.

De a nagy zavargás alatt az isteni Gondviselés feltűnő módon őrködött rendházunk felett. Nem történt senkinek baja; sőt igen kiméletesen bántak velünk. A rögtönítélő bizottság nagyon kutatta ugyan, hogy nem volt-e a papokban az ellenforradalomnak értelmi szerzője, de semmi adat sem volt található ellenünk. Annyi bizonyos, hogy nagy hálával tartozunk a jó Istennek, mert rosszakaratu emberek minket is belekeverhettek volna a veszedelembe, jöllehet semmiben sem vettünk részt."

Szökés Ausztriába.

Minthogy az ellenforradalomból nem lett semmi, a következő héten megindultam Bécs felé.

Először meglátogattam Dunántul P. Tomcsányit s a községben levő apácákat, akiket a nép épületesen megvédelmezett a vörösök ellen. A jó lelkek elláttak

utravalóval, mert nem lehetett tudni, hogy meddig tart s hogy fog lefolyni bolyongásom.

Julius 10-én megindultam. A vonaton határoztam el magam, hogy milyen irányban megyek. Nem Sopronnak, hanem Szombathelynek tartottam, mert Győrött épen erre volt csatlakozásom.

Este értem a városba, s kerestem egy családot, amelynek címét közölték velem. De mikor az utca iránt érdeklődtem, senkisémet tudta megmondani, hogy hol található ez az utca a városban. Végre egy ablakból nézegető, szörnyen elhízott zsidóasszony tudott tanácsot szolgálni, hogy melyik irányban keressém azt az utcát. Villanyoson akartam tehát arrafelé tartani, de a kisvárosi villanyosberendezés épen akkor csütörtököt mondott s így kénytelen voltam az esti homályban gyalog ballagni a villanyos mentén, míg a ferenciekhez értem. Gondoltam egyet s beállítottam hozzájuk.

Civilben, bajusszal nem látszottam papnak s a portás csodálkozott, hogy mit akarok a kolostorban. Mondtam neki, hogy pap vagyok s a P. Quardiannal akarok beszélni. Minthogy azok épen vacsoránál voltak, az egyszerű bácsi a konyhába vezetett. Itt már ösmerősre akadtam. A kis szakács fráter rámismert, felém szaladt kezét csókolni.

Pestről ismert, mert megfordult nálam mozidolgokban, katoná korában. Ez aztán rögtön a konyhában megvacsoráztatott. A jó lélek rögtön meritett a főzőkanállal a bográcsból a jó meleg gulyásból, amit

mi pesti emberek már csak nevéről ismertünk. Közben a konyhai publikumot jószóval tartottam.

Mikor a páterek vacsora utáni imájukat elvégezték, közéjük mentem. S minthogy az ott levő páterek között nem volt ismerősöm, P. Quardián kötelességszerűen igazoltatott.

Elővettem tehát a budapesti vikáriustól kiállított szakelőadói kinevezésemet, ugyyszintén egy régebbi németországi utlevelemet, amelyen levő fénykép bár bajusz nélkül, de hitelesen bizonyította személyazonosságomat. Jókedvűen beszélgettünk s megmutattam a pátereknek egy másik zsebemben levő a szükség eseteére kiállított szakszervezeti igazolványomat is.

Végtelenül kedvesek voltak a ferencesek, akiknek vendégszeretetét élveztem. Másnap misém után felkerestem P. Provinciális rokonait, abban a reményben, hogy őt náluk találom, mert megállapodásunk szerint ott találkozunk s együtt folytatjuk utunkat Wien felé.

Csakhamar megtudtam, hogy ő már néhány nappal előbb indult el s hogy a szemináriumban levő papok tudnak közelebbi felvilágosítást adni, hogy merre vette útját.

Minthogy a vörösök a szemináriumot kilakoltatták a saját épületéből s ép azon intézetbe tették át, ahol P. Provinciális rokona volt az igazgató, rögtön átmentem tehát, s az első, akivel találkoztam, kedves jó ismerősöm, egy teológiai tanár volt. Felkerestük a rektort is s elbeszélgettünk terveinkről.

Ebéd közben akadt utitársam is, mert éppen Wienbe készült bevásárolni egyet-mást Dr. K. tanár ur. Kapóra jött a találkozás s rögtön, aznap délután utnak indultunk. A határ felé induló, ugynevezett csempészvonal marhakocsikból álló szerelvénye tömve volt már emberekkel s batyukkal s minthogy nem akartunk a kocsik tetején utazni, megvártuk az esti vonatot. Estéfelé indult egy másik vonat, amelyen sikerült sok küzdelem árán, a folyosón szorongva helyet kapnunk. Pedig az első percben jöttünk fel a vonatra, de hát nem birtuk ki a tülekedő elvtársak ökölcsapásait, amelyek elűtöttek az ülőhelyektől bennünket. A vonat bolsevista pontossággal haladt, közbe-közbe megállt egy órára, ahol emelkedőhöz ért s szerencsére a tiszta, kellemes éjszakának levegőjét élvezhettük. Ezeket a nagy pauzákat arra használtuk fel, hogy az ember-présből kiszabadítottuk magunkat s a pályatest mentén levő pázsiton heverésztünk s vacsoráztunk.

Mikor aztán sikerült a mozdonyt szovjet-porszén-nel valahogyan felfűteni s egy pár légnyomásu gőzt fejleszteni, kissé tovább cammogott vonatunk, úgy hogy $\frac{1}{4}$ órára meg is tette a néhány kilométernyi utat.

Utitársul szegődött hozzánk a hadügyi népbiztos-ságtól menekülő fehér tiszt, aki szintén át akart szökni Ausztriába, minthogy köröztették a vörösök valami ellenforradalmi akció miatt.

A célunkhoz érve, bementünk a községbe s először a tisztet akartuk valahol fedél alá juttatni. Utitár-

sam jól ismerte a mezővároskát s mutatott is neki helyet. Mi pedig a plébániára tartottunk. Barátom ismert ott minden ablakot s egyenesen a káplán ablakán kezdett dörömbölni. „N. nyisd ki az ajtót!” A káplán feltápáskodott s vallotta, hogy azt hitte, megint beteghez kell mennie a hegyek közé, mint tegnap.

Röviden előadtuk, miért jöttünk. Hogy a háznép fel ne verjük, a káplán vezetett a vendégszobába s boldogan pihentem reggelig. Szentmisém után, a kedves jó öreg plébános urral, aki egy intézetünkben konviktorunk volt s rendkívül nagy szeretettel fogadott, tárgyaltuk a szokás előkészületeit.

Mínthogy az én utitársamnak volt egy régebbi tanítványa a faluban, s az ilyen diák a környék hegyeit, utait igen jól ismeri, előkerítettük őt a községből s felkértük, hogy vezessen bennünket az erdei utakon át ügyesen, hogy a vörös örök kezeibe ne kerüljünk. A haditerv megállapítása után meg is indultunk.

A gyönyörű erdei utakon ügyesen vezetett bennünket a mi diákunk, aki jól tudta, hogy merre szoktak rendszerint a vörös örök tartózkodni; miért is, ha ilyen helyhez közeledtünk, valami cserjé mögé állított bennünket s ő egyedül előbbre ment fürkészni, hogy el lehet-e itt vagy ott a malom mellett veszélytelenül osonni. Szerencsére az ilyen kritikus pontokat sikeresen magunk mögött hagytuk. Mikor aztán elértük a Stájer-határt, kalauzunk némi utbaigazító megjegyzés

után visszatért. Mi pedig nekivágtattunk a rétnek, amelyen át vezetett utunk.

Tudvalevőleg stájer zsandárok őrizték a másik oldalon a határt s így ezeket is el kellett kerülnünk. Amint a folyó hidjához értünk, utitársam azt ajánlotta, hogy ne menjünk ezen a hidon át, mert mögötte lesz az osztrák őrség, hanem menjünk tovább a réteken keresztül. De alighogy nekiindulunk a rétnek, az egyik csapáson felbukkan a stájer-zsandár. Sarkon fordultunk hevenyében és visszafelé gyorsan átmentünk a hidon, a rendes országútra, ahol egypár lépés múlva más stájer-őrrel találtuk szembe magunkat. Se előre, se hátra. No most már mindegy, lesz, ami lesz, — mondtuk egymásnak, amikor az őrség színhelyére közeledtünk. Megindul kimért léptekkel felénk az a stájer-zsandár. Szörnyű hivatalos tekintettel mért végig bennünket, de mivel mi a stájerek jóindulatára számítva, a határon már levetettük a civil-kravátlit s papi kollárét tettünk helyébe, a stájer zsandár nyomatékosan „Guten Tag, meine Herrn“ köszöntéssel hagyott bennünket, minden további faggatás nélkül elhaladni az országuton. Melegen viszonzottuk a „Guten Tag“-ot s iparkodtunk előbbre haladni.

Volt még néhány kritikus pontja ennek a szökésnek, mert több helyen állomásozott a határrendőrség egy-egy különítménye s mikor a gyaloglásból kifáradtan az első vendéglőbe betértünk, majdnem egy ilyen stájer-zsandár kezeibe szaladtunk, de sikerült a ven-

déglő belső szobájában eltűnni. Ott tapasztaltam először, hogy mennyivel jobbak voltak ez időben az élelmezési viszonyok Ausztriában, mint nálunk Budapesten, mert ami itt hallatlan dolog volt, ott egy levest, nagy szelet pecsenyét salátával és félliter borral 22 koronáért nagy előzékenyen szolgáltak fel. Tovább siettünk s a legközelebbi vasuti állomást épen idejekorán még elértük.

A határrendőrök ott valami csempésszel civakodtak s azért velünk nem törődtek, sem igazolványt nem kértek. A váratlan szerencsének csak néhány percig örültem, mert a jegyváltásnál máris fennakadtunk. Tudniillik az én barátomnak nem volt annyi lebélyegzett pénze, amennyi kettőnknek kellett volna, mert a vedéglőben is ő fizette az én porciómat.

Tehát én nem tudok tovább utazni. Szépen vagyunk! Ha ott időzöm, habozom, vagy a lebélyegzett pénzre alkudozom, a határrendőr figyelmét biztosan magamra vonom. Összeszedegegtük hát barátommal összes kétkoronásainkat s szerencsére evvel kifutotta a jegy ára.

A vonaton voltunk; ámde határzárlat volt Stájerország és Alsó-Ausztria között s így még mindig nem ülhattünk nyugodtan a vonaton, ha az ellenőrök kéri az alsóausztriai határon a beutazási igazolványt. De aznap az isteni Gondviselés nem hagyott el s nagyot lélegezve hagytuk el az aspangi állomást.

Wienben.

Also, wir sind in Österreich! Este 1/27-kor már Wienben voltam s bevillanyosoztam — kényelmesebben mint Budapesten — a boldog Canisiusról nevezett rendházunkba. Ott találtam az én jó Provinciálisomat s kedves régi ismerőseimet. Ott tudtam meg azt is, hogy nem sokkal előbb járt itt P. Bangha s megint visszatért cseh-szlovák területre.

Másnap reggel már telefonon értesítést kaptam Kalksburgból, hogy egy magyar klerikusunk be fog jönni. Tehát ezek már megtudták, hogy itt vagyok s azzal a kedves hírrel leptek meg, hogy P. Pámer László még aznap meg fog látogatni Bécsben. Délre itt is volt a kedvességéről híres P. Pámer, aki ügyes ötleteivel mindig kellemessé tudja tenni az együttlétet. Ilyen jó ötlete volt az is, hogy rögtön délután magával vitt Kalksburgba.

A nevezetes kollégium vakációs csendjét ezuttal az üdülésre odaküldött 120 proletárgyermek zaja váltotta fel. A kalksburgiak körülvettek s nekem a magyarországi ismerősökről, állapotokról kellett mesélni.

Másnap az ott levő magyarokkal több hivatalos jellegű dolgot megbeszélvén, délután P. Pámer bölcs ötlete szerint az enzersdorfi Máriakegyhelyre zarándokoltunk, mert hiszen ez a kegytemplom magyar vonatkozásu hely; a törökverő Kapisztrán János alapította és a szintén magyar eredetű Nagy Lajos által alapított Mária-

cell-kegyképeének másolata van a kegyoltáron. Így hát mi magyarok felmentünk imádkozni szegény hazánkért s kértük a Nagyasszonyt s a törökverő Kapisztránt, hogy ezuttal baráti kötelével verje ki országunkból Kun Béla bandáját.

A sikerült kis zarándoklat után egyenesen Bécsbe utaztam vissza, P. Pámertől pedig elbucsúztam a rodai állomáson.

Wienben több rendi érdekű ügyet intéztem el. Voltam a nunciaturán, több zárdában s mind ahol teendőim voltak, oly gyorsan megfordultam, hogy 18.-ig sikerült dolgaimat elvégezni.

Miután P. Provinciálissal megállapodtunk arra vonatkozólag, hogy miképen tartsuk fenn egymásközt az összeköttetést minden eshetőségre, ő Tirolba, majd pedig vissza cseh-szlovák területre készülődött, én pedig ugyanazon az uton, melyen jöttem, visszatértem Magyarországra.

Visszautazásomkor már gondoskodtam Stájerországba szóló beutazási igazolványról, de a stájer határon át megint csak szökve kellett átjutnom. A stájer határvároskában a plébániára mentem, mert a határrendőrség megállított és vallatott, hogy hová indulok. Mondtam, hogy a plébániára megyek. El is mentem jótanácsért.

Azt hittem, hogy itt senkisem ismer s nagy meglepetésemre egy urral találkozom, aki beszélgetés közben megjegyzi, hogy ő tudja ki vagyok, mert látott

Bécsben a Canisius-templomban misézni. No de hát nem volt veszedelmes ember. A káplán úr pedig eligazított a mellékcsepásokon, sőt egy darabig el is kísért a határ felé. Megmondta, hogy közvetlenül a határon levő falucskában melyik földmives családdhoz térjek be s reá hivatkozva, kérjek további kalauzolást.

Gyönyörű nyári este volt s igen kellemes sétaként élveztem az utat a szép völgyben kanyargó országúton s a káplán tanácsa szerint fel is kerestem a jelzett sváb földmives családot.

Jó stájeres dialektusban, de még jobb szívvvel fogadtak s mivel kijelentettem, hogy hajlandó vagyok azonnal az esti homályban átmenni a határon, a tulsó magyar faluból tejért idejáró sváb leányt adták vezetöül.

„No Lisl, jetzt gehen wir!“

A Lisl vezetett is, még pedig ügyesen, valami árnyas lugasszerü uton, az erdő alján, úgy hogy még a dombon-kapaszkodót is elkerültük. Látszik, hogy gyakorlott az örök elkerülésében, mert egy lélekkel sem találkoztunk a határrendörség tagjai közül.

A Lis'l jó szóval tartott az uton s a jámbor kis árvaleányt megvigasztaltam a mostohájától ért szenvedéseiben.

Amikor magyar földön a község felé közeledtünk, három fiatalember jön szembe. Immár elhaladtak mellettünk, amikor hirtelen visszafordul az egyik s nagyot köszöntve, szerényen kérdi: „Nem P. Bern-

hardhoz van szerencsém?” „De igen és Önök kicsodák?” Három pazmanita volt, akik szintén hazájukba szöktek vissza, ismertek a Pázmáneumból, ahol régebben lelkigyakorlatokat adtam nekik. Ők most este, ahogy már besötétedett, mentek vissza a határra, mert ott hagyták a vörösöktől való félelmükben utazótáskájukat s csak a sötétben hozták át. Így aztán voltak utitársaim is, akikkel másnap szerencsésen és kivételes kényelemmel jöttem be Szombathelyre, ahol a ferencieknel megint megmiséztem s azonnal búcsút véve, a déli vonattal Budapestre jöttem.

A vörös Budapest utolsó heteiben.

Itthon megtudtam, hogy a Kongregáció-Otthonba elfogott ludovikásokat zártak be, ugyyszintén, hogy a Sinkó elvtárs a kongregációs kápolnában feltett kalappal járkál, cigarettával felül a szécskékre és így hirdeti a kommunista-tanokat, közbe-közbe gyalázva az Egyházat s a vallást.

A rendházban ezuttal különféle szedett-vedett kommunista lakott, a földszinten levő hitközségi irodát pedig nap-nap után azzal fenyegették, hogy kilakoltatják a házból. Egy ideig még azt sem akarták megengedni, hogy a vízvezetéki csapról a templom felmosására vagy az oltárra helyezett virágoknak szükséges vizet kihozhassák, sőt még kellemetlenebb akadékoskodásokkal tették a helyzetet tűrhetetlenné. A sekrestye

ajtáját a rendház felé lezárták, úgy hogy még a világi papoknak és a segédlelkész pátereknek is csak a templomon át lehetett a sekrestyébe jutni.

Egy izben pl. a hitközségi irodába mentem, mert hát utóvégre az csak nem lehetett gyanus, hogy egy civil a hitközségi irodában a hivatalos lelkészt keresi. Ép egy likvidáló bizottság tanyázott ott, nem tudom hányadszori s mi célból való likvidálás végett. Csak-hogy ez a bizottság hogy is hogy nem, csupa ismerős jóemberekből állott s így barátságosan helyet foglalva beszélgetni kezdtünk. De alig váltunk pár szót, megnyílik az ajtó s vörös katona jön a munkástanács kiküldöttjével, aki felelősségre kezd vonni, hogy mi célból vagyunk itt és igazoljuk kilétünket. A likvidálók bátran kivágják, hogy ők likvidálók s Fáber irásával tudták igazolni magukat. De hát én semmiféle hivatalos címen nem jutottam a házba s biztosra vettem, hogy pár pillanat múlva lefognak, mert be merem lépni a saját házunkba, ebbe az ellenforradalmi fészeknek kikiáltott elátkozott házba. Az igazolásra felszólítottak sorra felmutatták írásaikat s szerencsémre, mielőtt sorra kerültem, a nyomozók megelégedék a vizsgálatot. Alig hogy távoztak, én is kiosontam a templomba s azon át az utcára. A biztosság érezte az utolsó hetekben valóban a minimumra szállt alá, s aki ismerőssel a tájékunkon találkoztam, mind azt sugta: Az Istenért, ne járjon ezen a tájon! Érthetetlen, hogy beidegződött a félrevezetett vörösökhöz az

az előítélet, hogy mi rájuk nézve veszedelmes emberek vagyunk. Avagy talán a lelkiismeretfurdalás miatt motoszkált fejükben a jezsuitarendház?

A rendház és a Kongregáció-Otthon járdájáról is letiltották az embereket a vörösök, mert az ott elzárt ludovikásokat ellenforradalmi érintkezéstől féltették.

Hivatalom értelmében igyekeztem felvenni az összeköttetést rendtársaimmal.

A vidéken levő páterekkel természetesen csak tolvajnyelven irt levelezés útján érintkeztem. Ily levelek sokszor igen komikusak voltak, mert találékony képekben, hasonlatokban kellett szimbolizálni gondolatainkat, hisz a terror-fiúk kegyetlenkedései s a sok ártatlan meggyanusított ember sorsa és halála a legmессzebb menő óvatosságot parancsolt. Az ismert Laci bácsi pl. a következő levelet küldte szent Ignác ünnepére:

Kedves Gizuskám! (Zsiga v. Zsigus helyett).

Drága jó Testvérem!

P. X. (Pax Christi, Krisztus békéje. A szokásos levélköszöntésünk). Azt tudod, mikor az egy-szeri sváb megtollasodott, e két betűt írta neve végébe és mikor megkérdezték tőle, mit jelent ez, azt mondta: Pin Xund. Ennyit a gyöngébbek kedvéért (t. i. a vörösök kedvéért. Ezt az anekdotát azért meséli, nehogy a vörösökben gyanút keltsen). Édesapánk névünnepét (t. i. szent Ignác napját) ugy sze-

rettem volna megülni szép családi körben, mint azt tavaly még Nagyszombatban tehattük, de sajnos, ez a gaz náció kivert bennünket kis fészünkéből és véget vetett boldogságuknak. (A „gaz nációt“ a vörösök a csehekre érthették, ő viszont rájuk gondolt.) No de mit tehetünk? Vigasztalódjunk: jön még a kutyára dér és majd elhúzzák a mi magyar bakáink (t. i. a fehérek) azoknak az indulót és mehetnek Szvatopluk után, vagy egyenest a pokolba. — Tőled Gizuskám, már egy egész örökkévalóság óta nem kaptam levelet. Élsz-e még, avagy meghaltál, biz azt sem tudom. Oly sokat szeretnék tőled kérdezni kedves rokonainkról, családunkról (azaz rendtársainkról, hiveinkről). Először is, hogy vannak Gizikék? Tudod a három jószívű boltosleányt értem (t. i. a Szt. Sziv kegytárgykereskedésében). Ne gondoldj mindjárt rosszra, hogy először is a lányok után kérdezősködöm, csak azt mondják meg, hogy megvannak-e az én kis Lacikámnak könyvecskéi (t. i. az általa szerkesztett Kis Könyvtár füzetait nem kobozták el a kommunisták), mert a gyerek folyton azt hajtogatta, hogy náluk hagyta. Tiszteltetem őket, csak el ne bizzák magukat. Igaz a kedves vizavijuk (a Jézus Szíve templom) hogy van? Képelem, milyen zenebona van ott, ha a sok fehérnép egybejön. Hát Jenőke, hogy érzi magát? (t. i. P. Provinciális keresztnéve Jenő). Tavaly ilyenkor gyönyörködtem benne, mikor a szoba sarkában építette szép vá-

racskáit (t. i. tervezte az egyes házak dispozicióit). Épít-e még most is? Van-e neki sok katonája? Kérdezd meg őt, bevenne-e engem is „katonának”? Aztán hova küldene? A csehek (Nagyszombatba), oláhok (Szatmárra) vagy a szerbek (Pécsre) ellen? Vagy tán Pesten is is megtérne kaszárnyatölteléknek? Csókoltatom. — Hát drága barátném a kedves Blanka (a Mária-Kongregációba Szerafini Blanka álnév alatt író pater) mit csinál? Nem ment még férjhez? Pedig tudom, hogy egy pár százezer koronás vőlegényt szeretett volna fogni (a sajtónak), de bizony azoknak már lejárt az idejük. Alig merem leírni: csókoltatom őt, de csak papiroson. — No de mivel már bent vagyok a kérdezősködésben: igaz az, hogy az Ács Oszti leugrott egy magas polcról és meglógott? (t. i. abban az időben híre járt, hogy Fáber Oszkár összetűzött az elvtársaival és lemondott). Ugy tudom a Náci bácsi (Szt. Ignác) fia is haragba voltak vele. Gazdája (Kun Béla) se sokat vesztett vele. Hát Feri bátyánk gyerekei (a ferencrendiek) mit csinálnak? Képzelem a Tónit, hogyan kardoskodik a szomszédok felett. (Tóni alatt P. Antalt, a szomszédok alatt a kommunistákat érti). De azért a Tóni nagyon jószívű gyerek. A Domokosfiuk (a domonkosok) még Pesten vannak? Sokat emlegeti az én kic Lacikám (t. i. ő maga). Ugy látszik, mikor utoljára Pesten volt, nagyon összeharagkozott velük. Tisztelteti, ha még nem nemtek

nyaralni. (Ha még el nem üzték őket). — No de igen, most már az én kis Lacikámról is irok neked. Tudom, hogy szeretted. Mondhatom, hogy minden huncutsága mellett nem rossz fiú. Évközben nem értem rá vele annyira foglalkozni, de most mindig szemem alatt van és vgyázok rá. Azt hiszem az öreg Csányi is meg lenne elégedve, pedig elég dolgot okozott neki, a sáros ruháit alig győzte kipucolni (t. i. P. Tomcsányi a spiritualis).

Már régebbi idő óta felfedeztem benne némi tehetséget a szavalásra. Most vasárnaponként felmond egy verset a Plébinek (t. i. prédikál a plébániatemplomban). Néha régít mond, de most inkább újat taníttatok be vele. Most az utolsó nyolc nap alatt különösen ráncbaszedtem. Gyakorlatoztunk (évi lelki-gyakorlatait tartotta), de vigyáztam, hogy keze-lába ki ne törjön, a fejét nem féltettem. A ház népe ilyesmit még nem látott. Alig várja, hogy neked is bemutassa ügyességét és folyton kérdi, mikor megyünk már Pestre. Bizony még magam sem tudom. Szeptemberben megnyílnak az iskolák? Még egyet. Tudod van itt az udvarban egy olyan teddide-teddoda ember, valamikor a „Jó Hírek“ rikkancsa (az Evangélium misszionáriusa) volt, hát ilyesmire még most is lehetne használni, folyton arra kér, tudakozódjam meg, hogy lehet-e utlevelet kapnia Pozsonyba, mert, hogy ott van neki valamelyik atyafia, annál szeretne meghúzódzkodni. — Az élelem doi-

gában, hogy álltok? Szabad-e most Pestre élelmet szállítani? Mi csak úgy ahogy megvolnánk. A sok esős idő hátráltatja az aratást, de az a jó, hogy a vidék lejtős és a víz hamar lefolyik. Mi ujság nálatok? — Már beakartam fejezni leveletem, de most hallok egy érdekes hirt. Ugy látszik az Angyal-családdal (az angolkisasszonyok) ti ismeretségbe vagytok. A családnak egy egri rokona beszéli, hogy Jenőke augusztus második felében hozzájuk megy nyaralni. (T. i. tervbe volt véve, hogy P. Provinciális ott lelkigyakorlatot ad az angolkisasszonyoknak.) No ha tehetem, akkor meglátogatom. De most már pá, édes Gizuskám, édes apánkat és kedves testvéreimet és az összes ismerősöket nagyon szépen tiszteltetem.

Maradok szerető bátyád

a Te „megtért pogányod“ (Jámbor) Laci.

Ez időben jul. 29-én a rend szabványai értelmében szokásos fogadalomujítást a páterekkel egy apácarend házikápolnájában tartottam meg, mely kápolna a francia missió oltalma alatt állván, a vörösök garázdálkodásaitól ment maradt. A kápolnában misém alatt tették le a fogadalomujítást: a hűségi esküt, hogy ebben az üldözött, otthonából kiveri, mindenéből kifosztott rendben akarnak élni, egész a halálig! Ki hitte azt, hogy ilyen fogadalmat tettek ezek a szakállas, bajszos, proletáros külsejű férfiak, akik egyenként fel-

lünés nélkül léptek ki az utcára s tűntek el a járóke-
lők között. Egy kis adat a kiirthatatlan Krisztussze-
retet misztériumához.

Kalocsán a szovjet bukásakor.

Másnap, 30-án Kalocsára utaztam, még pedig Du-
napatajon át, mert délután csak arra közlekedett vo-
nat. Ugy 1½8 órára Patajra ért a vonat, ahol sajnos,
nem volt kocsi Kalocsára. Kellemetlen volt a dolog, de
mivel több utitárs volt — kb. ötven — akik szintén Ka-
locsára törekedtek, összetartottunk és megtárgyaltuk a
dolgot.

Volt köztünk egy vörös altiszt. Majd ő a direktó-
riumtól szerez kocsit, mi addig menjünk a falu vé-
gére s várjuk meg míg jön a kocsival. Tényleg a falu
végén heveredett a társaság egy árokba s nekem, hogy
a feltűnést elkerüljem, velük kellett tartani. Hamaro-
san észrevettem, hogy kik közé keveredem.

Az egész vidék tele volt Pataj ellenforradalmának
hírével, utitársaim is arról beszéltek. Szidták a „marha
fehér parasztok“ örültségét, de elismerték elszántságu-
kat is. Kezdtem magam kellemetlenül érezni a vörös
társaságban, sötét estén egy árokban. Keveset beszél-
tem indifferens megjegyzésekkel a kocsiról és Ka-
locsa távolságáról, stb.

Végre jött arra egy kocsi, mely Kalocsára tartott
s én egy másik utitárssal, aki szintén nem volt tu'sá-

gosan vörös, legalább a beszédje nem adott ilyen gyanura alkalmat, kijelentettem, hogy nem várunk tovább a direktórium kocsijára. Felkapaszkodtunk erre a szekérre.

A kocsi nagynehezen felvett bennünket, de csak a saráglyában jutott hely számunkra, ahol kezünk-lábunk az égnek állt és mikor keservesen nyögtünk kellemetlen helyünk miatt, a kocsis elvtárs megállt és a legelső mezőről nyalábolt föl néhány köteg szénát, melyet alánk terített. Késő este volt, mikor beértünk Kalocsára és mivel a hold sem világított, a sötéttségben alig tudtam tájékozódni, hogy merre visz a kocsi. A Főutcán nem mert menni a vörös örök miatt, de azért a mellék uton sem kerültük el őket. Egy gyufa világánál vizsgálták szakszervezeti igazolványunkat és engedtek tovább menni. Az egyik mellékutcán megállt a kocsis és kijelentette, hogy most elég a kocsizásból, ő tovább nem visz, most már menjen ki-ki merre akar. Én a sötétben elbotorkáltam hazafelé. A kollégium ajtaján és földszinti ablakán jobbról-balról hiába zörgettem. Eddigi értesülesem alapján tudtam, hogy a gimnáziumot, a konviktust és a csillagvizsgálót már rég ellikvidálták s hogy a vörösök megbizottjai tanýáznak a házban, a szorosabb értelemben vett rendházról pedig Budapesten és Bécsben olyan híreket kaptam, hogy annak egy részét hagyták csak meg az elaggott páterek és fráterek számára, míg a fiatalokat már elűzték onnét. Bécsben azt mondták, hogy a pafer

Rektor nem lakik már a házban, hanem kinn a városban magáncsaládnál tartózkodik. Az ilyen információk alapján nem volt nagyon biztonságos a kapun kopogtatni. Minthogy hiába zörgettem úgy a rendház portáján, mint a konviktusnak a kapuján, nem volt mit tennem, mint az épen arra vetődő vörös őrt megkérdezni: „Elvtárs, itt vannak még ebben a házban a papok?” Az elvtárs szerencsére valami jólelkű bácsi volt, aki unottan ténfergett az utcán és jóindulattal felelt: „Hát azok ugylátszik az emeleten vannak; igyekezzék hamarosan bejutni a házba, mert jönnek már a vörös járőrök és lekapcsolják.” De csak hiába igyekeztem fölverni az embereket. Tehát arra határoztam el magamat, hogy elmegyek egy vendéglőbe. Ott rövid ideig zörgettem, míg kaput nyitottak és mielőtt kinyitották az ajtót, belülről kiáltották, hogy ki az és igazolja magát. Visszakiabáltam, hogy utas vagyok és vannak irásaim, mindjárt megmutatom, csak nyissa ki az ajtót. Először a budapesti egyházi hatóságtól kiállított irásomat mutattam meg, s mikor láttam, hogy papi mivoltomat felismerve igen barátságosan fogadott a szállodás, aki tulajdonképpen gyermekkorában hozzánk járt iskolába, azt is megmondtam neki, hogy voltaképpen ki vagyok és csak azért jövök ide, mert a kollégiumba nem tudtam bejutni. Abból az óvatos hangból, amelyen úgy a jólelkű járőr, mint a szállodás beszélt, kiolvashattam azt a lelki depressziót, mely Kalocsán uralkodott Szamuely akasztásai után. A

szállodás óvatosan vezetett egy szobába és figyelmeztetett, hogy nagyon vigyázzak reggel a kimenetkor, mert a vörösök detektívjei lappanganak nála is.

Másnap, szent Ignác napján a templomunkba mentem és a sekrestyében érdeklődtem az állapotok felől. Nagy örömmel hallottam, hogy a páterek még benn vannak a házban, a pater Rektor is itt van és, hogy bár zaklatásoknak voltak kivéve, távolról sem érte őket oly kegyetlen kiutasítás, mint bennünket Budapesten, vagy Kapornakon. Nyugodtan misézhettem, és néhány napon át részletes információkat szereztem a szovjet ideje alatt történekről. Mutatták a rendház ablakai alatt lévő fákat, melyekre Szamuely az ellenforradalmárokat akasztatta. Oly gyorsan vitték végbe véres művüket, hogy az előszöri akasztáshoz csak az ablakokból adott egyik-másik páter feltételes abszolu-ciót az áldozatok felé. A második akasztáskor páter Csávossy mit sem törődve a vörösök tilalmával, kisietett a házból, mikor a szerencsétlen áldozatokat az utcán felhajtani látta s amint a kivégzés helyén, a fa alatt álltak, utat tört magának a vörös katonák között és hangosan odakiáltotta nekik: „Bánjátok meg a bűneiteket“ és feloldozta őket. Ez a váratlan papi közbelépés meghatotta ugy a terroristákat, mint a népet; a pátert senki sem merte bántani.

A gimnáziumba és konviktusba Fáber és Kunfi által kiküldött tanárok dirigáltak, az iskolát már rég-
gen bezárták, a konviktorok pedig, minthogy nem

akartak vörös nevelők alatt élni, megszöktek az intézetből és az utcán megszólították az embereket: „Ki fogad el engem?” Így aztán rövid ideig, míg hazautazhattak szüleikhez, a városban családoknál oszoltak el. A csillagvizsgálót is ellikvidálták, a meteorologiai állomást is leszerelték. Az utolsó napig, míg a kulcsokat el nem vették a csillagvizsgáló igazgatójától, pater Angermtől, ő pontosan végezte a megfigyeléseket, de aztán nem törődött vele többé senki.

Most mikor július végén itt jártam, a kollégiumban is nyomott volt a hangulat a bizonytalanság miatt. A páterekkel főleg arról kellett tárgyalmon, hogy ki merre menjen és hol keressen hivatásának megfelelő helyet s főleg a fiatal rendtársakat, a bölcséletet végző skolasztikusokat kellett külföldre juttatnunk rendi tanulmányaik folytatására. Néhány ifju, bár a rend kilátásai ugyancsak nem voltak rózsásak, mégis kérte itt a felvételét, épugy mint Budapesten. Akadtak, akik az üldözött és kintasított rendbe öhajtottak belépni s nem a tanácsköztársaság szolgáltatában akarták jövőjüket megalapozni.

Tudvalevő, hogy aug. 1-én, tehát a hónap első péntekén bukott meg a tanácskormány. Mi Kalocsán csak másnap bizonyosodtunk meg felőle, mikor rendkívüli kiadásban és este plakátokon közhirré vált a kormány lemondása és az uj minisztérium.

Augusztus 3-án visszazándékoztam utazni Budapestre. Csak éjjel ment vonat. Este vacséra után, sza-

kadó esőben kimentem az állomásra. Utközben veszedő vörösökkel találkoztam, de már meg sem állítottak. Az állomáson koromsötétség volt és minden zárva. Átmásztam a kerítésen és a pályatest felé néző irodaajtón mentem be az épületbe, ahol az irodán kívül mindenütt szörnyű sötétség volt a világító anyag hiánya miatt. Keservesen tapogatózva jutottam a váróterembe, ahol már voltak hasonló módon ideérkezett utasok. 1½11 felé kész volt a vonatszerelvény és beengedtek a vonatba és mikor már éjfél felé szépen elhelyezkedtünk, váratlanul kitessékeltek mindnyájunkat a kocsiból, mert telefonjelentés érkezett, hogy a vonat nem megy. Így hát ballaghattam vissza az esős éjszakában. A vonatközlekedés mint másnap megtudtam, a román megszállás miatt szűnt meg. A vörösök az egész környékről igyekeztek kereket oldani, amikor hire érkezett, hogy a március 21-iki állapot lőn visszaállítva.

Kedden, 5-én bevonultak a leszerelő 23-asok, igen csendesen viselkedtek és egész nyugodtan lehetett reverendában járni.

Másnap érkezett Kalocsára az a sürgöny, mely az ellikvidált egyházi épületek jegyzékét kívánta azon célból, hogy azok visszaadassanak. A vörös gimnáziumi igazgató, aki még eddig nem szökött el házunkból, utoljára is elakarta égetni az ifjúsági könyvtár vallásos könyveit, de a diákok nem hajtották végre kívánságát, hanem panaszkodva futottak a páterekhez. Ter-

mészetelesen az igazgató tervét megakadályoztuk, mert ahhoz joga nem volt. Délután 1½5-kor vonultak be a románok. Intézetünk udvara tele volt a sok kocsi-
val, melyen mindenféle dolgaikat s a leszerelt fegyvereket hozták magukkal.

Másnap reggel már a vörösöket egészen leszerelték és elvitték Hajós felé. Délelőtt érkeztek meg gyönyörű fehér habos selyem Máriás-zászlóval a fehérek. A városház erkélyéről egyik tisztjük lelkes beszédet tartott, melynek végén a himnusz-
t énekelték a nagy sokaság és fellobogózták a várost nemzeti lobogóval. Elfogtak egy Pajtás nevű elvtársat, aki különösen bűnösnek bizonyult saját iratai és vallomásai alapján és hosszú, szabályszerű, katonai törvényszéket tartottak felette. Péter minisztert elhívták, hogy alkalma legyen az elítéltnak meggyónni és miután részesült a töredelem szentségében, hajtották végre rajta a halálos ítéletet a szomszédos törvényszéki palota udvarán. Az egész időben nagyobb zavargások nem voltak, csak egyik éjjel volt lödőzés. Részeg, bujkáló vörösök tüztek össze valamelyik román, vagy fehér őrzővel.

Otthon.

Nagyon szerettem volna már Budapestre visszatérni, de csak nem nyitották meg a közlekedést; már az utazási igazolvány is kezemből volt. Mikor meg-

hallottam, hogy Dunántul Paksról jár a vonat Pest felé, 12-én reggel kocsin Géderlakon át a zádori révhez mentem egy öreg fráterrel Skrakkal, aki szintén a pesti házhoz tartozott. Amikor ladikon átkeltünk a Dunán, az a keserves hír fogadott, hogy ép aznap Paksról is beszüntették a vonatjáratot. Hajó sem közlekedett, mert a vörösök által lerakott aknákat még nem szedték föl. Betértünk tehát régi jó ismerősömhöz, a paksi esperesplébánoshoz. Épen Pakson tartózkodott egy tengerészkapitány, aki az angol monitorokkal jött, kész is lett volna engem magával hozni, de az természetesen nem állott jogában, hogy a följebb vonuló monitorokra magánszemélyt fölvegyen és így kénytelen voltam kocsit keresni, amely egész Penteléig vigyen, mert Dunapentelétől Budapestig már lehetett hajóval jönni. A kocsi előkerítése sem volt oly egyszerű dolog, mert mikor nagynehezen eggyel már szerződünk, az indulás előtt néhány perccel a katonaság lefoglalta a kocsit. Végre sikerült egy zsidó fuvarossal 300 K kékpénzben megállapodni. Szörnyű rozoga kocsin szállított és zuzta a csontjainkat 5 óra hosszáig, Paksról Dunapenteléig. Innét aztán hajón sikerült hazajönni. Az uton ért az a hír, hogy a fehérpénz aznap, 15-én devalválódott. Temérdek zsidó utazott Pest felé, akik a Dunántulról az áldott fővárosba menekültek, itt érezvén magukat biztonságban a nép haragja elől.

A rendházat ekkor már a Budapesten lévő páterek visszakapták és a beköltözés munkájával voltak

elfoglalva. A hivek is nagy örömmel segítettek a fölforgatott ház lakhatóvá tételében és nagy áldozatkészséggel suroltak, söpörtek, takarítottak. Megkezdődött az elhurcolt dolgok visszaszállítása, ami lassan történt, de legalább 24-ére rendbejöttünk úgy, hogy ki-ki a legszükségesebbel felszerelt szobában lakhatott. Könyvtárunkat szerencsére még nem vitték a zuzóba, hanem valami zálogházba helyezték el, hogy kiválogathassák a könyvek közül azokat, amelyeket ők használhatónak tartottak. Természetesen a vörösök előtt nem sok értéke volt a mi könyvtárunknak, mert pl. Bojtor elvtárs, aki a Népszavát is ügyel-bajjal tudta silabizálni, dühöngött a könyvtárban és szidta a vastag, vén, klerikális könyveket. És csak Fáber tudta őt megnyugtani ebbeli haragjából, magyarázva neki: „Kedves elvtárs, igaz, hogy a mi kultúránk messze fölötte áll annak, ami itt van, de hát ez csak átmenet és lépcső volt arra, hogy oda emelkedjünk, ahol mi most vagyunk.“ Ez a magyarázat igen megnyugtatta Bojtor elvtársat, aki bambán bámult a latin patrológiára, meg a görög szentatyák fóliánsaira s a többi tudományos művekre, aminőket még ő életében nem látott. Így ezt a könyvtárt hivat alból visszakaptuk. Mint-hogy több kocsi-ra való volt a könyvanyag, melyet magunknak kellett egyelőre egy földszinti szobába hurcolnunk és a rettentően összehányt könyvanyagot szétosztanunk s a könyvtárhelységbe fölcipelnünk, ugyancsak emlékezetes lesz a kommunizmus könyv-vanda-

lizmusa szempontjából is, s örülünk, ha hónapok múlva valamiképen rendbehozhatjuk a könyvtárat.

24-én, vasárnap tartottunk először istentiszteletet a Kongregáció-Otthon kápolnájában, miután a kápolnát felszenteltük. Az összes férfikongregációk ez alkalommal közös áldozáshoz járultak. A szertartásokat P. Provinciális végezte, ki előző nap érkezett meg Pozsonyból.

A rá következő vasárnap a templomban tartottunk hálaadó Istentiszteletet. A templom igen szépen fel volt diszítve, az oszlopokon virágfüzérék voltak, a főoltár gyönyörű virágdiszben uszott. Az urihölgyek énekkara remekelt a nagymisén, melyet a vikárius-prelátus óméltósága mondott. Délután pedig pater Biró köszöntö meg a hivek gondoskodó szeretetét és áldozatkészségét, mellyel a kommunizmus nehéz napjaiban úgy a templomról gondoskodtak, mint nekünk magunknak lakást nyújtottak és odaadó ragaszkodással fönntartottak. A hivek nagyon meg voltak hatva és könnyek között hangosan adtak kifejezést örömüknek, hogy megint itt vagyunk és folytathatjuk munkánkat Jézus Szent-Szívének templomában.

Azokat a jó hiveket, akik velünk együtt szenvedtek, akik értünk annyi áldozatot hoztak, akik közül — tudom — némelyek mindaddig földön háltak, kenyér-en-vízen bőjtöltek a páterek kiszabadulásáért, amíg ezek a börtönben voltak; azokat a jó hiveket, akik készek voltak bennünket vérükkel is védelmezni, s akik

itt imádkoztak s itt áldozásaikat feláldozták értünk,
míg mi távol voltunk a Jézus-Szive-templomától, —
ezeket a kedves jó hiveket lelkipásztori szívünk egész
melegével akarjuk most tovább gondozni, vigasztalni,
az igazságra oktatni, hogy ők maguk legyenek Jézus
Szent-Szivének minél tökéletesebb élő templomai s
egyre imádkozunk értük, hogy legyen jutalmuk és
kifogyhatatlan boldogságuk

az Ur Jézus Szentséges Szívé!

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
A tanácsköztársaság kikiáltásának napjai — — —	3
Az első vallásellenes intézkedések — — — —	14
Feketevasárnap. Az első elfogatások — — — —	24
A nagyhét — — — — —	28
A likvidálás — — — — —	32
Utolsó nap Pesten. Elfogatások — — — — —	40
Bujdosás hegyen-völgyön át — — — — —	45
Új otthonunk — — — — —	50
Vissza a vörös Budapestre — — — — —	59
A kalocsai gimnázium. A kapornaki páterek sorsa —	65
Kriptopásztorkodás — — — — —	78
Milyen élet folyt rendházunkban távollétünk alatt —	85
Látogatások a vidéken. Az ellenforradalmi puccs napjai	90
A kalocsai ellenforradalom. Szamuely akaszt — —	95
Szökés Ausztriába — — — — —	98
Wienben — — — — —	105
A vörös Budapest utolsó heteiben — — — — —	108
Kalocsán a szovjet bukásakor — — — — —	115
Otthon — — — — —	121

Nihil Obstat.

P. Tomcsányi Lajos S. J.
censor dioecesanus

Nr. 2287. Imprimatur.

Budapest, die 14. November 1919.

Dr. Joannes Mészáros
vicarius generalis.

Ép a kommunizmus előtt jelent meg:

MI A JEZSUITA-REND?

a Jézustársaság rövid ismertetése

IRTA

BERNHARD ZSIGMOND S. J.

rendtartományi titkár.

KOSZTKA SZENT SZANISZLÓ

az első áldozók védőszentje

— az ifjuság példaképe —

II. KIADÁS.

Irta GRUBER MÁTYÁS S. J.

Szabadon fordította

BERNHARD ZSIGMOND S. J.

Kapható: Mikszáth Kálmán-tér 3.

NYADJA A JÉZUS SZÍVE ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE.

APOSTOL-NYOMDA R-T.

BUDAPEST, VIII., HORÁNSZKY-
UTCA 18. SZÁM